

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

OVERDRACHT VAN GELOOFSKENNIS VIA DE CATECHISATIE III (slot)

3. Catechese voor volwassenen

3.1. Inleiding

Catecheten geven vaak de opdracht om iets uit het hoofd te leren. Bovendien weten 7ij dat het geleerde beter blijft hangen, wanneer het wordt herhaald. In twee artikelen hebben we over die beide aspecten van het leerproces iets opgemerkt. Memorisatie is onmisbaar voor de catechisatie. Maar dan moet je je wel afvragen welk doel je nastreeft en of dat doel ook wordt gehaald. En bovendien is het de vraag of we, wanneer we teksten levenslang willen meegeven, daarvoor wel de meest geschikte leeftijdsgroep uitkiezen.

Ook aan de methode van herhalen blijken meer haken en ogen te zitten dan vaak wordt gedacht. De bijbel wijst in de eerste plaats naar de verantwoordelijkheid van de opvoeder, die elke gelegenheid moet aangrijpen om het verhaal opnieuw te vertellen. Met het kennelijke doel dat liet zo op den duur blijft vasthaken in de ziel en in het leven van de volgende generatie. En dat is toch wat anders dan wat wij vaak onder herhalen verstaan: het door de leerling laten repeteren van de leerstof.

3.2. Geloofsbelijdeni geen eindpunt

De methode voor het catechetische onderwijs moet afgestemd zijn op het doel dat wordt nagestreefd: de openbare belijdenis van het geloof. Iedereen is het erover eens dat

dat niet alleen een kennisdoel mag zijn. Natuurlijk moet een catechisant tijdens het onderzoek voor de kerkeraad er blijk van geven dat hij zijn geloof fundeert in de Schriften en normeert aan de gereformeerde belijdenis. Maar dat wil niet zeggen dat van hem een vastomlijnd pakket aan kennis wordt geëist. De kerkorde schrijft hierover niets voor. Wel moet de kerkeraad tot de overtuiging komen dat de bewuste persoon als een mondig lid op een verantwoorde wijze zijn plaats in de gemeente kan innemen. We willen daarom graag dat de catechisant tijdens het onderzoek spreekt vanuit zijn hart. En dat is wat anders dan het opzeggen van een lesje.

De openbare geloofsbelijdenis is het eindpunt van de gewone catechisatie. Maar dat wil niet zeggen dat de geloofsbelijdenis het einde van het catechetische proces is. Niet voor niets wordt bijna altijd de catechisanten op het hart gedrukt na het belijdenis doen actief te blijven in het onderzoek van de bijbel en de belijdenis. Daarvoor wordt hij vaak verwezen naar goede lectuur en het deelnemen aan het verenigingsleven.

Merkwaardigerwijze komt het eigenlijk in niemand op te zeggen, dat een oplettende houding tijdens de catechismuspraak daarvoor wel allereerst in aanmerking komt. En dat stemt tot nadenken. Want met die catechismusprediking zijn de jonge kerkleden al opgegroeid. En als ze belijdenis hebben gedaan is dat middel toch wel de herha-

HOOFDARTIKEL

Overdracht van geloofskennis via de catechisatie III (slot)

H. Folkers

UIT DE SCHRIJFT

Getuigenis vooraf

B.C. Buitendijk

KERKELEK LEVEN

Driestarren

G. van Middelkoop

INGEZONDEN

Antwoord aan dr. W.G. de Vries
Naschrift

VAN DER REDACTIE

Prof. dr. C. Trimp neemt afscheid als redacteur

W.G. de Vries

KIJK OP DE KERK TE

Wezep

G. Prins/H.J. Kortering

Persbericht

BOEKBESPREKING

Ruth, Klaagliederen, Esther
Als iemand bij u ziek is...

PERSCHOUW

W.G. de Vries

lingsoefening hij uitstek. die voortbouwt op de gewone catechisatie.

3.3. *Tweeërlei gebruik van de Heidelbergse Catechismus*

Het feit dat onze Heidelbergse Catechismus op twee manieren wordt gebruikt: als preekstol en als leerstof voor de catechese, verdient nadere aandacht. Blijkbaar heeft dit leerboekje, dat heel geschikt is om er kinderen van twaalf tot twintig uit te onderwijzen, zoveel inhoud dat het niet vervelt, zelfs als je het veertig tot vijftig keer achter elkaar in je leven behandeld krijgt.

In andere kerken (bijvoorbeeld met een Lutherse traditie) is een grote en een kleine catechismus ontwikkeld. De kleine wordt gebruikt voor het onderwijs aan de kinderen, de grote heeft een functie voor de volwassen kerkleden.

De Heidelbergse Catechismus blijkt ook in dit opzicht opnieuw een wonderlijk boekje. Frederik de Wijze, keurvorst van de Palts, heeft zelf het voorschrift gegeven dat deze catechismus gebruikt moest worden in huis en op school voor het onderwijs aan de kinderen. Maar tegelijk heeft hij de instructie gegeven om in de kerk leerdiensten te organiseren, waarin de catechismus voorgelezen en behandeld moest worden. Dit onderwijs aan volwassenen was toen ook hard nodig. De onkunde onder het volk met betrekking tot de Schrift en de gereformeerde religie was enorm. Kinder- en volwassencatechese grepen zo op elkaar in en moesten elkaar stimuleren.

Het is de vraag of Frederik ooit bedoeld heeft van deze catechese aan volwassenen in een tweede kerkdienst op de zondag een permanent instituut te maken. Maar daar is het wel van gekomen. Misschien wel dank zij de onuitputtelijke rijkdom van de Heidelbergse Catechismus. Mensen kunnen geboeid luisteren naar de uitleg van dit belijdenisgeschrift. En als Zondag 52 behandeld is, begint

men zonder morren weer bij Zondag 1. Zoals eerder gezegd: tijdens een mensenleven in een herhaling van wel 40 tot 50 keer.

Een kleine rekensom leen ons dan ook het volgende: gedurende de zevenjarige catechisatie-cursus wordt in ongeveer 200 uren een leerboekje behandeld, waarover we tijdens heel ons leven meer dan 2000 preken aanhoren.

Juist deze praktijk moet ons bescheiden maken wanneer we onze doelstellingen formuleren voor het onderzoek van catechisanten. Zeven jaar catechisatie kan eigenlijk alleen maar aandacht geven aan hoofdlijnen in de leer van de catechismus. Temeer daas je je onderwijs moet afstemmen op het niveau van kinderen. Wie denkt dat alles grondig behandeld moet worden en dat alles begrijpelijk gemaakt moet kunnen worden in die zeven jaar, moet zich afvragen wat hij aan belijdende leden nog te vertellen heeft tijdens de catechismusdienst!

Maar toch, nu eigenlijk als vanzelf uit die praktijk van de Reformatie-tijd de gewoonte is gegroeid van een parallelle behandeling van de catechismus op de catechisatieles en tijdens de kerkdienst, is de vraag gewettigd of we daarmee ook in deze tijd nog wel goed bezig zijn.

3.4. *Voldoen historische argumenten ook vandaag nog?*

De tweede kerkdienst rondom de catechismuspreek is dus ontstaan in de tijd van de Reformatie. Je zou het zelfs wel een vorm van doorgaande reformatie kunnen noemen. De overgang van de roomse naar de gereformeerde religie is dikwijls schoksgewijze verlopen. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat de kerkganger van de ene op de andere zondag radicaal was veranderd. Het roomse zuurdeeg heeft nog lang doorgewerkt. En de gereformeerde banvloeding had een lange reeks van jaren nodig om effect te sorteren. Vooral de volhardende catechismus-prediking heeft de kerkganger geleerd vanuit een gereformeerde identiteit te denken en te leven. En daar wai die prediking ook voor bedoeld.

Welnu, dat doel streven we ook vandaag nog na. We willen graag bereiken dat de kerkleden op een gereformeerde manier denken en handelen. Alleen, je mag je dan wel afvragen of preken uit de catechismus ook in deze tijd nog het meest geëigende middel is om dat doel na te streven. In ieder geval kun je niet zeggen dat de gemiddelde kerkganger van nu net zo onkundig is als z'n voorvader in de zestiende eeuw. En bovendien staan hem tegenwoordig heel wat meer mogelijkheden ter beschikking dan in die tijd. Het is dan ook geen wonder dat het karakter van de catechismus-prediking in de loop van de eeuwen is veranderd. De aanvankelijk gekozen vorm van volwassenencatechese, waarin het er vooral om ging de onkunde te bestrijden, heeft plaats gemaakt voor een min of meer gewone tweede kerkdienst rond een onderwerp uit de catechismus.

Wanneer we nu zo'n tweede kerkdienst willen blijven handhaven, ook al is de reden waarom ze vroeger is ingesteld min of meer weggefallen, moeten we wel kunnen aangeven waarom.

KERNREDACTIE

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DR. G.J. VAK MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR. H. IER BEEK, DR. K. IJZEN, DR. C.J. DE RIJTER, PROF. DR. C. TRIMP, DR. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING.

MIDDEWERKERS

DR. J.A. BOERSEMA, J.Y. DE JONG, A. JOH. KISJES, DR. J. MESSFLINK, DR. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
De Reformatie, Postbus 14, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

o. geverij Oosterbaan & Lr. Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goe., Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland)
Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

3.5. *De vraag naar volwassenencatechese blijft bestaan*

Voordat we op deze vraag ingaan willen we eerst aandacht geven aan een andere merkwaardige ontwikkeling in deze tijd. Zoals gezegd: gereformeerde mensen gaan zonder morren twee keer per zondag naar de kerk. Ze participeren bovendien in een actief verenigingsleven. En toch voelen velen zich onzeker in hun tijd en in hun omgeving staan. Vooral het meelevende kerklid vraagt daarom nadrukkelijk om aanvullende begeleiding. Goed georganiseerde en op de deelnemer toegesneden cursussen worden graag gevolgd. Kortom: er is grote behoefte aan catechese voor volwassenen. Maar dan wel in een vorm, die aansluit bij de vragen van deze tijd.

Graag willen we in die behoefte voorzien. Met het gevolg dat in of buiten de gemeente samenkomsten worden georganiseerd, die helemaal losstaan van de zondagse kerkdiensten, en ook geen verbinding hebben met het plaatselijke verenigingsleven.

Eii dat is merkwaardig, eigenlijk.

Want ik hen van mening dat het geheel en al in overeenstemming met de bedoeling van de reformatoren zou zijn, wanneer we in die behoefte aan nieuwe vormen voor volwassenen-catechese zouden voorzien via de catechismusdienst van de zondagmiddag.

Want het is wel vreemd gegaan.

De gemeente werd na de Reformatie tot de eredienst wemengeroepen in een kerkdienst op de zondagmorgen. Om de onkunde onder de kerkgangers te bestrijden werden er vervolgens 's middags samenkomsten belegd om de gelovigen nader onderwijs te geven. Die leerdiensten bleven bestaan, ook toen het oorspronkelijke doel was bereikt. Dat is op zichzelf prima, natuurlijk. Maar wel opmerkenwaardig is dat die leerdienst langzamerhand zich daarvoor ontwikkelde tot een gewone, tweede kerkdienst. Met het gevolg dat op een gegeven moment kerken het verschil niet meer zagen. Vandaag de dag maakt het voor de kerkdienst niets meer uit of je een tekst uit de bijbel of een tekst uit de catechismus kiest. Sommige kerken wisselen het zelfs vrolijk af: de ene maand de catechismus in de morgendienst, de andere maand in de middagdienst. Met als hoofdargument: ander? horen de huismoeders met kleine kinderen alleen maar catechismuspreken. Nota bene, alsof huisvaders op de zondagmorgen niet in staat zijn op kinderen te passen, de bedden op te maken en koffie te zetten.

Om te beginnen zou ik er sterk voor willen pleiten dat de middagdienst gereserveerd blijft voor de catechismus-preek. Vervolgens zou ik, ook in liturgisch opzicht, een duidelijk onderscheid willen aanbrengen tussen de 'woorddienst' van de zondagmorgen en de 'leerdienst' van de zondagmiddag. Eii wanneer we dat tot stand hebben gebracht, moet het mogelijk zijn in het kader van die leerdienst de vraag naar volwassenen-catechese opnieuw onder ogen te zien.

3.6. *De geschiedenis naar vandaag vertalen*

Het is dus niet bedoeld als nieuwlichterij, wanneer ik

pleit voor het in ere herstellen van de leerdienst, met een nadrukkelijk catechetisch karakter. Iedere tijd stelt zijn eigen eisen aan de kerkleden. We leven nu in een tijd, die gekenmerkt wordt door secularisatie en individualisme. Juist in de samenkomst van de gemeente kunnen we ons daartegen wapenen. Door samen de tijd te leren verstaan. Door sinnen antwoorden te vinden voor moeilijke levensvragen. We hebben elkaar meer nodig dan ooit, vooral omdat samenlevingsverbanden geen enkele structuur meer geven. Daarom is het eens te meer de taak van de sterken om de zwakken te helpen.

Natuurlijk is het goed om gewoon naar de kerk te gaan. Zo mag je elke week, in de zondagmorgendienst, beginnen. En ook is het goed om je met gelijk-gemotiveerden in te zetten voor het bekende verenigingsleven. Maar de geschiedenis leert dat er een sterk vormende kracht uitgaat van het samenkomen als gemeente, wanneer ze de grote vragen van het leven bewust onder ogen leert zien in het kader van een catechetische kerkdienst.

Natuurlijk vraagt dit een bepaalde omschakeling in denken en doen. Maar die zal in de praktijk heel wat minder ingrijpend blijken te zijn dan die waarvoor de reformatoren zich zagen gesteld.

3.6.1. *Woorddienst en leerdienst*

Zoals gezegd: we zullen weer moeten leren dat er een onderscheid behoort te zijn tussen de gewone woorddienst en de leerdienst. Zodat de dominee ook geen kronkels hoeft in de bouwen: 'ik bedien u het Woord van God, zoals de catechismus het heeft samengevat in Zondag ...'

Dat is natuurlijk geen leugen, maar het blijft een vreemde manier van zeggen. Bediening van het Woord is de boodschap van Gods eigen Woord naar de gemeente dragen. Dat vraagt om de keuze van een tekst uit de bijbel. Maar de catechismusprek heeft de bedoeling onderwijs te geven over de leer van de kerk.

Wanneer we dat met elkaar eerlijk constateren, zullen we vervolgens het onderscheid tussen de morgen- en de middagdienst nadrukkelijker kunnen uitwerken. Want (ook hier is het nuttig herhaling in te bouwen) de catechismus hoort in de middagdienst thuis. En onderwijs uit de catechismus vraagt een andere houding, een andere voorbereiding ook van de predikant en de gemeente, dan de bediening van het Woord.

3.6.2. *Alleen de catechismus?*

Nu voer ik een pleidooi voor het herstel van de leerdienst op grond van de speciale behoeften van deze tijd. Dat wettigt de vraag of de catechismus daarvoor nog wel het geschikte leerboek is. Ik kan namelijk heel wat onderwerpen bedenken, die in een catechetische kerkdienst uitstekend passen, maar in het kader van de catechismus niet of nauwelijks aan de orde komen.

De catechismus actualiseert de leer van de kerk tegen de achtergrond van de strijd van die dagen: tegen roomsen, luthersen en dopersen. Wij hebben met een wereld vol god-loosheid, secularisatie en individualisme te maken.

Node missen **we**, om een duidelijk voorbeeld te noemen, in de catechismus een eigen plaats voor de leer van de verkiezing.

Toch geloof ik dat we de catechismus heel goed **als** leidraad kunnen blijven gebruiken. Maar dan moeten we met dit leerboekje hetzelfde doen, wat de opstellers methodisch ermee hebben voorgehad. Zij hebben immers de basisprincipes van het catechetische onderwijs van de kerk van alle eeuwen in het kader van de gereformeerde heilsleer gezet. Die orde moeten we vasthouden: de behandeling van de geloofsheligen, de sacramenten, de wet en het gebed, in een omvattend concept van de boodschap van verlossing. Maar van daaruit moet er dan wel vrijheid bestaan om actuele zaken in te passen.

Zo **kan** ik me voorstellen dat de behandeling van de sacramenten volgens de catechismus in een bepaalde cyclus sterk wordt ingekort, terwijl over het zevende en achtste gebod een hele reeks diensten wordt gehouden. Aan Zondag 12 (wat betekent het woord christelijk in onze tijd) zou ook wel eens een hele maand besteed kunnen worden. Denk ook aan het chiliasme (via Zondag 22), of aan de invloed van de evangelische beweging (Zondag 33). Het is goed wanneer de catechismus zorgt voor de ordening en de confessionele formulering van de stof. Maar voor de keuze van verdieping van de stof en de accenten die worden gelegd zou het goed zijn andere maatstaven, dan die van de zestiende eeuw, aan te leggen.

3.6.3. *Aanpassing van de liturgie*

Wanneer aan de tweede kerkdienst op de zondag opnieuw het karakter van een leerdienst wordt gegeven, kan daar ook liturgisch een andere vorm aan gegeven worden. Je hoort nogal eens de wens om meer variatie in de liturgie. Hoe kun je de gemeente activeren, de kinderen er extra bij betrekken, ruimte scheppen om te wennen aan nieuwe liederen of een nieuw formulier. Te denken valt ook aan de aangepaste diensten voor gehandicapten. Of aan diensten met een speciaal wervend karakter naar buitenkerkelijken.

Laat de morgendienst de eredienst blijven, waaraan een weloordachte liturgie structuur verleent. Dan kan de tweede dienst, uiteraard binnen afgesproken grenzen, toch meer ruimte bieden aan activiteiten, die in een onderwijs-situatie passen.

Ook dat was vroeger heel gewoon. De dominee kon zomaar een catechisant vragen om, in de samenkomst van de gemeente, de aan de orde zijnde catechismusvraag op te zeggen.

Ik begrijp best dat zulke wensen niet zomaar gerealiseerd kunnen worden. Maar **we** zouden er wel mee kunnen beginnen. Ook binnen het kader van onze kerkverbandelijke afspraken is meer mogelijk dan we geneigd zijn te denken.

Zoals gezegd: vroeger werden kinderen ingeschakeld bij elementen van de eredienst. Het instituut van voorlezer bestaat nog in een paar kerken. Blijkbaar is het dus mogelijk gemeenteleden de bijbellezing te laten doen, of ande-

re liturgische onderdelen te laten verzorgen. En zo zijn er wel meer dingen te bedenken, waardoor de kerkganger direct betrokken kan worden bij de dienst.

3.6.4. *Goede orde via een soort postille*

Natuurlijk moet voorkomen worden dat we met elkaar verdrinken in experimenten. Zelfs leerdiensten mogen geen hobby worden van enthousiasme predikanten of liturgie-commissies.

Daarom zou ik graag willen aansluiten bij wat professor Yari Bruggen enige tijd geleden in dit blad geschreven heeft over de orde van onze catechismus-diensten.¹

De door hetu gewenste orde **kan** mijns inziens heel goed gecombineerd worden met de hier genoemde zaken, wanneer we hierin het kerkverband gaan werken aan een soort postille voor de leerdiensten.

Ik denk dan aan een agenda voor bijvoorbeeld 18 of 14 maanden, waarin via de orde van de catechismus de te behandelen thema's voor de diensten staan aangegeven. Zo'n agenda kan hij iedere volgende ronde worden aangepast aan de wensen en mogelijkheden, die we hierin ontdekken.

Als we iets dergelijks kerkverbandelijk willen blijven controleren, moet daarvoor een deputaatschap komen dat rapporteert aan de generale synode.

De orde die professor Van Bruggen begeert zal immers alleen kans van slagen hebben in het kader van een kerkverbandelijke aanpak. Wanneer we die kant opgaan moeten we het niet laten bij een besluit dat alleen maar regelt op welke zondag welk gedeelte van de catechismus 'bepreekt' moet worden. Juist het kerkverband behoort een verantwoordelijke functie te vervullen wanneer het, in plaats van de vrijheid van kerken in te perken, structuur geeft aan vernieuwend beleid.

Voor zulk beleid heb ik enige bouwstenen willen aandragen.

H. Folkerc

¹ Zie *De Reformatie*, jaargang 68, pagina 521 vv

GETUIGENIS VOORAF

(1 Pt. 1 : 10-12)

Bij de voltrekking van een huwelijk zijn tenminste twee getuigen nodig. Zij moesten aanwezig zijn om later te kunnen bevestigen, dat man en vrouw een echtpaar zijn. Zij zijn er getuige van geweest dat het ja-woord werd gegeven.

Voor de rechtbank worden getuigen verhoord. Van hen wordt verwacht dat zij een verklaring afleggen van wat ze hebben gehoord en gezien.

Petrus beroept zich op een getuigenis. Dit is gegeven van gebeurtenissen die nog moesten plaatsvinden.

Merkwaardig!

Daar moeten we niet overheen lezen.

Mensen kunnen zich wagen aan voorspellingen. Zij spreken hun verwachtingen uit. Maar niemand zal aandurven die als getuigen aan te voeren. Ze zouden ook geen enkele indruk maken.

Wat is het getuigenis in het Oude Testament dan indrukwekkend! Wij zijn vertrouwd met de gedachte dat daar wordt gesproken van de Christus. Het blijft een wonder. Bij monde van zijn profeten heeft Christus over Zichzelf gesproken. Eeuwen tevoren. Hij heeft het de Joden voorgedragen: De Schriften zijn het, welke van Mij getuigen (Joh. 5 : 39).

Hij heeft zelf liet lijden dat over Hem zou komen aangekondigd. Daarbij bleef het niet bij vage aanduidingen. Hij sprak niet maar over lijden in het algemeen. Petrus gebruikt dan ook het meervoud voor het woord 'lijden': lijden op allerlei manieren.

Christus heeft inderdaad al de verschikkingen moeten doorstaan die beschreven worden in Psalm 22. De profeet Jesaja heeft een indringende tekening gegeven van het lijden van de Knecht van de HERE. Wie hoofdstuk 53 leest gaat haast denken, dat Jesaja getuige is geweest van het leven van de Christus. Hij was al lang gestorven toen Christus op aarde was. Maar hij mocht wel degelijk getuige van het lijden dat leven zou brengen. De Geest van Christus maakte de profeet tot getuige. Hij gaf te kennen wat er moest worden opgeschreven met het oog op de komst van de Verlosser. De profeten hebben zelf de betekenis van hun woorden vaak niet begrepen. Veel bleef voor hen verborgen. Wel werd hun onthuld dat hun profetie veel betekende, juist voor latere geslachten. De profeten van toen mochten de HERE dienen voor ons.

Dat heeft de apostel onderkend. Hij maakt dankbaar gebruik van hun dienst. Hij weet dat hij met hun getuigenis

mag instemmen en het kan aanvullen. Het heil is vastbesloten.

De Schriften van het Oude en het Nieuwe Testament pleiten nu voor de erkenning van Jezus als de beloofde Messias. Hun getuigenis mag niet worden genegeerd.

Dat is uit de vervulling ervan wel gebleken!

De Here Jezus lieft Zich bij hun aankondiging aangesloten. Op aarde heeft Hij zijn lijden en sterven ook tevoren aangekondigd. Hij moest lijden. Het was door God beschikt. Hij wilde ook lijden. Hij heeft Zich ervoor beschikbaar gesteld.

Hij is door zijn lijden tot heerlijkheid gekomen. Ook daarvan heeft de Geest tevoren getuigd. Van al de heerlijkheid na het lijden.

Weer gebruikt Petrus een meervoud: heerlijkheden, de opstanding, hemelvaart en de uitstorting van zijn Geest. Ook die heerlijkheid heeft Christus zijn leerlingen tevoren meegedeeld. Op de derde dag zou Hij opstaan. Het is gebeurd.

Hij is immers gekomen om te verlossen. Velen hebben hem tevoren en nadien getuigd. Betrouwbaar is het Woord!

Lofwaardig!

B.C. Buitendijk

** Hartekreet

Radix bood drie 'overwegingen' over Klapwijk's boekje 'Op de grens'. Vorige week bekeken we de bijdrage van De Bruijn. De tweede is van de historicus drs. G. Harinck. Hij ziet het boekje als een hartekreet. Klapwijk droeg het op aan zijn dochters, wat Harinck omschrijft als: 'kortom, een volgende generatie waarvan hij wil, dat die het uit zal houden in een kerk, waar gesprek en bezinning als moeilijk worden ervaren'.

Klapwijk beschrijft het karakter van de Gereformeerde Kerken mee aan de hand van enkele historische gegevens. Dat lijkt Harinck een gelukkige greep, want zo kun je komen tot een goede typering van een mentaliteit. Bovendien kennen vele vrijgemaakten hun verleden nauwelijks. Tot voor een paar jaar wisten de Kamper studenten nauwelijks iets van de kerkelijke verwickelingen van de jaren zestig (Van hoe het er nu voor staat is Harinck minder op de hoogte). Tegenwoordig komt er in de pers weer enige belangstelling voor deze periode, maar is er ook nauwgezette studie? Naar de mening van Harinck is er over de Open Brief vandaag geen eensgezindheid meer in de Gereformeerde Kerken. Hij kent weinig generatiegenoten die van de noodzaak van de scheuring van de jaren zestig overtuigd zijn. In het Nederland Dagblad schreef de journalist Hoksbergen, dat de ondertekenaars van de Open Brief er onverstandig aan hadden gedaan dit stuk in een zo gespannen tijd te publiceren. Stilzwijgend ging hij eraan voorbij dat de synode in dezelfde gespannen tijd, ja rigoureuze en verstrekkende beslissingen nam.

Het is goed dat Klapwijk in zijn boekje een onderdeel van de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken ophaalt, waarover niet of weinig gesproken wordt. Ook J.P. de Vries heeft dit in *Het vuur blijft branden* te veel buiten beeld gehouden

** Drie stromingen

Na deze constatering zet Harinck in enkele streken een beeld neer van deze te onbekende geschiedenis. Na de Vrijmaking waren er ruwweg drie stromingen in de Gereformeerde Kerken te onderscheiden.

De eerste bestond uit de aanhangers van de 'doorgaande reformatie', die meenden dat de Vrijmaking op allerlei levenssterreinen consequenties diende te hebben.

Daarnaast waren er 'Kuyperianen', die de synodale beslissingen wel scherp veroordeelden, maar wilden blijven binnen de bestaande organisaties, bijvoorbeeld in de interkerkelijke confessioneel-gereformeerde studentenvereniging S.S.R.

Tenslotte waren er de 'Jansenisten', die vooral waar schuwden tegen overmatig getheologiseer en tegen wat zij kerkpolitiek noemden. Zij waren meer vroom dan strijdbaar, en zijn als zodanig binnen de Vrijgemaakte Kerken met hun harde, strijdbare mentaliteit op de achtergrond gebleven.'

Harinck heeft bezwaar tegen de voorstelling, als zou de richting van de doorgaande reformatie, 'die tenslotte in de jaren zestig de toon ging aangeven', altijd de bovendienzende zijn geweest. De eerste decennia na de Vrijmaking was de strijd tussen de richtingen met name de Kuyperiaanse en die van de doorgaande reformatie nog open.

Deze strijd ging er eigenlijk om of we ons met onze gereformeerde overtuiging wilden concentreren of dat we die overtuiging wilden laten infiltreren binnen de Nederlandse samenleving. In 1947 diende prof. Holwerda op een vrijgemaakt studentencongres een motie in, die het vervalproces binnen de kerk zag doorwerken in een deformatie in allerlei gereformeerde studentenorganisaties. De motie drong erop aan overal de grondslag aan de orde te stellen. Waar deze grondslag feitelijk was losgelaten, moesten de verschillende verbanden tot bekering worden opgeroepen en tot een beslissing worden gebracht. Dat was naar de visie van Harinck een stap in de richting van de concentratie. Onder andere G. Puchinger en J. Stellingwerff stemden wel in met de hoofdzaak en strekking van deze 'motie-Holwerda', maar zochten naar wegen om dit te doen via de methode van infiltratie, als ik de typering goed begriip.

** Gevolgen van de strijd

De strijd werd tenslotte beslecht ten voordele van de richting van de doorgaande reformatie. In 'de bittere sloffase van de strijd' werden ook de 'Jansenisten' voor het blok gezet. Zij raakten buiten het kerkverband, 'maar hebben na 1969 dezelfde anti-theologische en vaak anti-culturele spiritualiteit van na de Vrijmaking behouden, sindsdien versterkt door de geest van verslagenheid over de 'excommunicatie' van zelfs de hoogleraren Jager en Veenhof'.

'Vanaf die tijd staat – enkele uitzonderingen daargelaten – de 'doorgaande reformatie'-kring alleen aan het roer van de Vrijgemaakte Kerken, met als machtig fort de theologische opleiding te Kampen'. Kampen heeft ook het monopolie inzake de geschiedschrijving. 'Ongewenste gegevens zijn zo uit de bronnen op te diepen, maar worden slechts zelden meegedeeld'. Alleen daarom al is Klapwijk's boekje belangrijk, omdat hij als niet-Kampenaar schrijft over wat Kampen tot haar terrein rekent. 'Een kring vaart wel bij een tegenstem, ook al klinkt die tot op heden slechts als een hartekreet'.

'Hoevelen teleurgesteld, verbitterd, woedend, gebroken, stillietjes of wel beargumenteerd de Vrijgemaakte Kerken verlaten hebben, niet omdat ze de zaak van de Vrijmaking niet langer waren toegedaan, maar omdat er in hun ogen een onjuist bewind heerste. Wie vertelt het ons ooit? Wie vertelt ons vandaag welke de schanddaden van Veenhof en Jager nu in feite waren? Toch zijn zij met een synodale beslissing als ambtsdragers uitgewezen, ja, tot oneer vervallen.'

'Wanneer het inzicht groeit, dat de geschiedenis van de Vrijgemaakte Kerken niet de geschiedenis is van één onbetwiste richting en overtuiging, die vandaag hier en daar ter discussie wordt gesteld, maar dat zij veeleer omgekeerd een geschiedenis is van verschillende overtuigingen, en dat ten koste van vele slachtoffers en discriminatie één daarvan heeft gezegevierd, ja, dan zou er winst worden geboekt. Dan zouden de huidige vragenstellers en voorstellers van alternatieven of zoekers van samenwerking met andere kerkgenootschappen of hun leden verschoond kunnen blijven van het imago van deserteurs. Deserteurs? Dat is een discriminerend begrip uit het kamp van de "doorgaande reformatie"-stroming, maar de geschiedenis van de Vrijgemaakte Kerken toont aan, dat de

vragenstellers van vandaag zich evenzeer op het vrijgemaakte verleden kunnen beroepen als zij, die dat stellen van vragen ongeoorloofd of zelfs gevaarlijk achten.

Want wie maakt tenslotte uit wat de waarlijk vrijgemaakte traditie is? Nu doen de "overwinnaars" van de jaren zestig dat, maar zij hebben historisch natuurlijk niet het alleenrecht, al verdienen ook hun gedachten ernstige overweging. Kennis van de geschiedenis van de Vrijgemaakte Kerken zou daarom wel eens het begin kunnen zijn van de wederzijdse erkenning dat een open gesprek over de vrijgemaakte traditie, zonder verkettering en zonder irritaties. het medicijn is voor het stille lijden aan de Vrijgemaakte Kerken, daar binnen en daar buiten.'

Omdat Klapwijk enkele vergeten historische momenten ophaalt in zijn boekje, is het een gedurfd initiatief, dat beter loon verdient dan een kerkelijk en academisch stilzwijgen. Of vormt dit zwijgen een voorhof van een grondige bezinning? Een bezinning 'die ruimte laat voor het stellen van nieuwe vragen en nieuwe antwoorden inzake een volgens velen in onze kerken onopgeklaard jongste verleden en dus ook heden van onze Vrijgemaakte Kerken'.

* * Geschiedschrijving?

Vele vrijgemaakten kennen hun verleden nauwelijks, constateerde Harinck. Kan zijn verhaal dit gebrek verhelpen? Is dit de nauwgezette studie die wij misten? Of is zijn forse schets toch wel een erg persoonlijke impressie? En zijn de krachtige lijnen in zijn plaatje toch niet meer dan grove stileringen van een geschiedenis die wel wat meer gecompliceerd en ten diepste anders was?

Laten we het verhaal eens tegen het licht houden.

De impressie van Harinck tekent de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken als een strijd tussen richtingen of stromingen. die van mening verschilden over het optreden van gereformeerden in de wereld. Een strijd die bovendien niet zo nobel was, want ze moet getypeerd worden als een strijd om de macht.

Ik denk dat dit een vertekening is. In de geschiedenis van de eerste decennia van de Gereformeerde Kerken na 1944 was de diepste vraag die steeds weer werd gesteld: hoe moeten we de Vrijmaking van de kerken taxeren? Mogen we daarvoor her zware woord 'reformatie' gebruiken of gaat dat te ver? Kan de breuk met de synodaal geworden kerken worden hersteld, of gaan de wegen geestelijk steeds meer uiteen?

Het antwoord op die vragen verdeelde mensen die zich in 1944/45 hadden vrijgemaakt. Het nadenken over de consequenties van de Vrijmaking op andere terreinen was een afgeleide van deze hoofdkwestie.

De vraag: hoe zien we de Vrijmaking en hoe kijken we tegen ons 'kerk-zijn' aan, speelde bij allerlei akties in de eerste decennia. Dat begon met de conferenties in Oosterbeek in 1948. In 1952 werd in Groningen een 'Landelijk Comité tot het houden van gebedssamenkomsten (en tot opwekking daartoe) om te komen tot hereniging van de Gereformeerde Kerken in Nederland' opgericht. In 1959 werd gepleit voor een heroverweging in de brochure *Heroriëntering noodzakelijk?* In 1960 werd vergaderd in hotel Geijtenbeek in Zwolle. In 1961 verscheen een Open Brief onder de titel 1944 en 1961 In 1964 ondertekenden 600 mensen een *Getuigenis*. In 1966 verscheen eerst een artikel '*Oecumenische gezindheid*' en later de '*Open Brief aan de Tehuisgemeente*'. Dit lijstje is nog wel uit te breiden. Daarbij kunnen ook bronnen als de bladen *Stijl*, *Contact* en *Opbouw* helder maken wat de kerken bezighield en moeiten veroorzaakte. Miscchren doen we er goed aan

deze documenten weer eens op te diepen en te publiceren. Dan weten we tenminste weer waarover we praten.

Ten diepste ging het dus om deze vragen. hoe zien we de Vrijmaking en hoe zien we ons kerkzijn? Daarbij gingen de wegen uiteen.

Dat is ook te vinden in de uitspraken die de kerken – niet de theologen, niet Kampen, maar de kerken – op de verschillende synodes hebben gedaan: Assen 1961, Delfshaven 1964, Amersfoort 1967, Hoogeveen 1969. Zowel de heer Harinck als anderen kunnen zo uit deze bronnen antwoorden op verschillende vragen opdiepen.

Of zij die antwoorden juist vinden is een andere zaak. Op zichzelf genomen mag natuurlijk de vraag gesteld worden of de kerken goed bezig zijn geweest. Voor de beantwoording van die vraag bestaan ook normen, waar wij allen aan gebonden zijn.

Als je je met bepaalde ontwikkelingen ongelukkig voelt, hoeft dat echter nog geen reden te zijn om een zeer gekleurde persoonlijke impressie over de geschiedenis van de kerken te geven, wat personalistisch getoonzet, wat al te dramatisch geformuleerd en met onheuse kwalificaties. Slecht en sfeerbedervend zijn immers kwalificaties als 'rigoureuze beslissingen', 'slachtoffers' en 'discriminatie', 'overwinnaars van de jaren zestig'. En kun je zo maar zeggen, dat de theologen selectief omspringen met hun bronnenmateriaal? En is een citaat van Douma uit 1966, over desertie van academici onder ons, reden om te menen dat huidige vragenstellers wel niet verschoond zullen blijven van het imago van deserteurs? Wre heeft zoiets gezegd?

Als de heer Harinck een open gesprek wenst zonder verkettering en irritaties, zou hij er goed aan doen een en ander zakelijk te houden en zijn hoogst ongelukkige kwalificaties uit de discussie weg te nemen.

Dan kan ook de feitelijke toedracht ons allen weer helderder worden. En dat is inderdaad niet alleen belangrijk voor onze kijk op het verleden maar ook voor ons heden.

G.J. van Middelkoop

ANTWOORD AAN DR. W.G. DE VRIES

In De *Reformatie* van 14 maart beantwoordt dr. W.G. de Vries wat hij ziet als 'een trommelvuur op onze kerken' van het *Nederlands Dagblad* met viervoudig afweergeschut. Maar omdat dat wat hij voor een trommelvuur aanziet, dat helemaal niet is, treft zijn afweer geen doel.

Vier recente berichten uit het ND worden besproken onder het kopje 'Gereformeerde voorlichting? 1 tot 4'. Het eerste voorbeeld betreft een nieuwsbericht waarin geciteerd werd uit een interview van het maandblad *Kerk* met verschillende leden van onze kerken. Ik stem dr. De Vries toe dat de presentatie van dat bericht niet geheel gerechtvaardigd werd door de nieuwswaarde van de inhoud. Zonder iets al te doen aan de verantwoordelijkheid van een krant voor wat zij ter publikatie selecteert, wil ik er toch wel op wijzen dat de door dr. De Vries gelaakte uitspraken in de eerste plaats voor de verantwoordelijkheid komen van de sprekers, vervolgens van het blad *Kerk* dat ze publiceerde. Waarom wordt dan de boodschapper erop aangesproken?

Een tweede opmerking is dat de uitspraken niet van buitenstaanders komen, maar van leden, zelfs ambtsdragers binnen onze kerk. Dat geldt ook voor het artikel van ds. Van der Sloot, onder (3) genoemd, en van de scriptie over de zaak-ds. Van der Ziel, onder vier genoemd. Lydia Drint, de schrijfster daarvan, is actief in onze Meisjesbond. Als dr. De Vries uit onze berichtgeving waarin zij de bronnen zijn, concludeert dat het ND 'tal van gereformeerde lezers en belijders van zich vervreemdt en als gereformeerd dagblad steeds meer ongeloofwaardig wordt', velt hij daarmee in feite niet alleen een oordeel over het ND, maar ook over al die genoemde kerkleden. Zulk polariseren binnen onze kerken acht ik gevaarlijker dan de brede berichtgeving in het ND.

Met het ND is in de gereformeerde kerkelijke pers wel eens verweten te veel belangstelling te hebben voor het kerkelijk gebeuren buiten onze kerken en te weinig aan berichtgeving over onze kerken te doen. Nu schenken we wel veel aandacht aan wat er in eigen kerken gaande is en onder kerkleden leeft, en nu wordt dat als een trommelvuur tegen de kerken beschouwd, omdat de strekking te kritisch zou zijn.

Het engagement van de ND-redactie met de Geref. Kerken is groot. De wat royaal uitgevallen aandacht voor een interview in *Kerk* is eerder daaruit te verklaren dan uit een behagen en afbrekende kritiek. Maar journalistiek engagement kan niet selecteren op het criterium of iets in het eigen denkraam past. Wij geven door wat er gezegd en besloten wordt om onze lezers volledig te informeren. Dat geldt ook voor een scriptie. 'Nu worden er duizenden

scripties in Nederland geschreven. Waarom vond men het van belang juist deze scriptie zo uitvoerig weer te geven?' vraagt dr. De Vries. Ons antwoord is, dat er slechts zelden doctornalscripties worden geschreven over onze kerken of onze gereformeerde organisaties. Onze kerkredactie, die tot tank heeft nieuws uit en over onze kerken te verzamelen, heeft belangstelling voor zulke scripties, zeker als het een onderwerp betreft waarnaar nog niet eerder historisch onderzoek is gedaan.

Pijnlijk heeft ons getroffen dat de in de voorgaande alinea geciteerde en beantwoorde vraag voor dr. De Vries een retorische vraag blijkt te zijn. Op zijn 'waarom' geeft hij zelf als antwoord: 'Wel, de veroordeling van ds. Van der Ziel door kerkeraad en kerkelijke vergaderingen komt hij de schrijfster van deze scriptie "als een futiliteit" over.'

Als motief voor onze berichtgeving is dit een lichtvaardig oordeel over onze intenties. Wil dr. De Vries dan, dat wij, als we 'lucht' krijgen van het bestaan van zo'n scriptie, allereerst informeren of de conclusies positief zijn en daarvan laten afhangen of we er iets over publiceren? Zoiets als: 'right or wrong, my church!'. Dat zou manipulatie van onze lezers zijn! Een kram is er niet om te verzwijgen, maar om te signaleren. Niemand beweert dat met zo'n scriptie het laatste woord over dat onderwerp gezegd is. Maar waarom zouden we naar zo'n conclusie van een studie van een jong en meelevend medekerklid niet mogen luisteren? En wie haar ongelijk wil aantonen, ga zijn gang.

Was het ND wat betreft het interview in *Kerk* en de scriptie van Lydia Drint slechts boodschapper, onze verantwoordelijkheid is groter voor de publikatie van het artikel van ds. Van der Sloot. Het zal overigens duidelijk zijn dat dat ons is aangeboden als een reactie op een eerdere bijdrage van prof. Douma in zijn vaste rubriek. De suggestie in het woord 'trommelvuur' dat er sprake is van een gecoördineerde kritiekgolf, is dan ook onjuist. Als we zoiets wilden, zouden we slim genoeg zijn om het beter te spreiden.

Wij vonden dit artikel de kennisneming waard als bijdrage in de discussie die momenteel in brede kring binnen onze kerken gaande is. Dr. De Vries denkt daar anders over. Dat is zijn goed recht. Maar moet dan meteen via het kopje het gereformeerde karakter van deze voorlichting van zijn Drachtster collega in twijfel getrokken? Waarom kunnen we hierover niet zakelijk discussiëren?

Tot slot het hoofdartikel over het stemrecht voor vrouwen in de kerk. Hier gaat het inderdaad om een door het ND zelf gegeven opinie, overigens naar aanleiding van een recente gebeurtenis, nl. de toelating van vrouwen tot de

verkiezing van een predikant in de kerk te Harlingen. Daarop was kritisch commentaar wenselijk, maar dat kon niet zonder een positiebepaling over het onderwerp als zodanig.

Toen ik hier het woord 'zonde' gebruikte, was ik me ervan bewust dat dat hard zou aanknmen. Maar ik achtte dat nodig gezien de ernst van de zaak (naar mijn mening) en de voortdurende impasse. Bijna iedereen die ik erover spreek (binnen de kerk, nu ook dr. De Vries) heeft kritiek op de bestaande regeling en toch bestaat ze voort. Het is juist liefde tot de kerk die de journalist dan verplicht aan te wijzen wat verkeerd is.

Dr. De Vries verwijt mij het ontbreken van enig exegetisch argument. Ik heb in dat artikel uit confessie en kerkerde aangetoond dat die over 'de kerk' of over 'de gemeente' spreken. Dan ligt de bewijslast inzake de uitsluiting van vrouwen bij diegenen die daar voorstander van zijn. Vervolgens heb ik exegetische opmerkingen gemaakt over alle Schriftplaatsen waarmee de synode van 1978 de uitsluiting van de vrouwen heeft beargumenteerd. Moet ik dan nog apart aantonen dat uitsluiting van een deel van de gemeente (belijdende leden) zonder schriftuurlijke grond niet goed is?

De vier driestarren van dr. De Vries wekken de indruk dat elk kritisch geluid ten aanzien van de eigen kerken getuigt van een gebrek aan loyaliteit en gereformeerde lezers van de krant vervreemdt. Wij laten ons liever leiden door de belijdenis van artikel 27 NGB en willen ons werk graag daaraan getoetst zien. Dan komen we verder.

J.P. de Vries

Naschrift

1. Ik begin met het onderstrepen van deze belangrijke zin uit het betoog van de hoofdredacteur van het *Nederlands Dagblad*.

'Het is juist de liefde tot de kerk die de journalist dan verplicht aan te wijzen wat verkeerd is.'

Deze zin leg ik nu naast zijn 'antwoord'.

2. Is het ND dan niet verplicht het verkeerde aan te wijzen in de suggestie, op de voorpagina gedaan, dat de Gereformeerde Kerken zich aan kerkisme hebben schuldig gemaakt?

3. Is het ND dan niet verplicht ook het verkeerde aan te wijzen in wat soms 'onder kerkleden leeft'? Wel wordt een synode beschuldigd van discriminatie en zonde (Groningen-Zuid 1978), maar gaan kerkleden bij voorbaat vrijuit?

4. Is het ND dan niet verplicht, wanneer gezegd wordt dat de veroordeling van ds. A. van der Ziel een futiliteit is – regen het oordeel van alle kerkelijke vergaderingen in –

'uit liefde tot de kerk' het verkeerde daarvan aan te wijzen?

5. Is het ND, die volgens de hoofdredacteur als krant er is 'niet om te verzwijgen, maar om te signaleren', niet als zodanig verplicht waarschuwend signalen te geven 'uit liefde tot de kerk', wanneer ze verder iets verkeerd; signaleert?

6. Voelt het ND zich verplicht alleen maar het onthouden van het actief stemrecht aan de vrouw als 'verkeerd' aan te wijzen en verder niets?

7. Voelt het ND zich verplicht de term 'in zonde leven' en 'discriminatie' ten aanzien van het kiesrecht van de vrouw te handhaven, terwijl bij andere zaken alleen het 'eigen denkraam' wordt afgewezen?

X. Ik hoop dat de lezers van dit 'antwoord' de willekeur in het selecteren bij de redactie van het ND zullen onderkennen. Is dat geen 'manipulatie van de lezers'?

9. Wat deze 'manipulatie' betreft een enkel voorbeeld.

a. Volgens drs. J.P. de Vries is er 'nog niet eerder' historisch onderzoek gedaan naar de zaak ds. A. van der Ziel. Feit is dat het door meer dan één kerkelijke vergadering gebeurd is en ook in allerlei publikaties. Laat ik, met Paulus eens 'onverstandig' mogen roemen (2 Kor. 11 : 16): het is gebeurd in mijn brochure *De Vrijmaking in het vuur*.

b. Volgens de hoofdredacteur heeft hij exegetische opmerkingen gemaakt over alle Schriftplaatsen, waarmee de synode van 1978 de afwijzing van het vrouwenkiesrecht lieft onderbouwd. Dit is in een beperkt hoofdartikel niet slechts onmogelijk, maar het is ook niet gebeurd. Zelf ben ik het met de argumentatie van de synode niet eens. Maar om dit in twee kleine kolommen af te doen, is bepaald niet een vorm van verantwoord exegetisch bezig zijn. Er wordt slechts verwezen naar een artikel van prof. dr. J. van Bruggen in ons blad, die de 'precieze betekenis' van bepaalde teksten nog aan het hespreken is. Hij gaat bovendien een andere kant uit dan de hoofdredacteur suggereert. Over 1 Tim. 2 : 12 worden door de laatste enkele opmerkingen gemaakt, waarbij de argumentatie van prof. Van Bruggen inzake het 'onderworpen zijn' van de mannen-geesten aan de vrouwen uit 1 Kor. 14 : 32 niet eens in geding wordt gebracht.

Let wel, ik heb het met het standpunt van drs. De Vries als zodanig eens. Maar ik houd vol dat in een kort hoofdartikel, zonder grondige exegese, onze kerken niet van 'leven in zonde' en 'discriminatie' beticht mogen worden. Een halve eeuw van strijd over deze zaak mag niet op deze wijze worden afgedaan.

10. Conclusie: er valt bij de hoofdredacteur van het ND helaas selectieve verontwaardiging te signaleren. In een

bepaald geval meent hij als journalist 'uit liefde tot de kerk' verplicht te zijn, aan te wijzen wat verkeerd is in zake het vrouwenkiesrecht. Maar in alle andere gevallen wil hij alleen maar 'doorgeven wat gezegd en besloten is'. Vanwaar deze willekeurige selectie?

Laat hij mogen weten dat er veel verontrusting in onze kerken bestaat over deze vorm van voorlichting van het ND. Een stroom van instemmende telefoontjes en brieven uit het hele land na mijn driestarren hierover hebben me dit wel duidelijk gemaakt. Men wenst een gereformeerde krant, ook wat selectie en commentaar betreft.

W.G. de Vries

P E R S B E R I C H T

DEPUTATEN BUITENLANDSE KERKEN van de Gereformeerde Kerken in Nederland

Bezoeken aan synodes van zusterkerken

Eind april a.s. zal een afvaardiging van BBK de synode van de Vrije Geref. Kerken in Zuid-Afrika bezoeken. Deze synode wordt in Pretoria gehouden. Tevens zal dan een oriënterend bezoek aan gereformeerde kerken in Kenia worden gebracht.

Ook naar de synode van de Free Reformed Churches in Australië zal dit jaar een delegatie namens de Gereformeerde Kerken in Nederland worden afgevaardigd. Deze synode zal in mei a.s. worden gehouden in Bedfordale, Perth, West-Australië.

Kerkelijk opbouwwerk op de Filippijnen

Sinds enkele jaren hebben de Gereformeerde Kerken in Nederland contact met de Free Reformed Churches op de Filippijnen. Dit is een groep van een X-tal kerkjes, met name op het eiland Negros. De generale synode te Leeuwarden 1990 besloot met deze kerken een zusterkerk-relatie aan te gaan. Tegelijk werd hen beloofd dat de Nederlandse kerken hen behulpzaam zouden zijn bij de opbouw van het kerkelijk leven.

In de maand januari 1992 heeft ds. J. Klamer hen, namens BBK daarbij geholpen. Hij heeft verschillende gemeenten bezocht en een aantal cursussen voor de predikanten en de andere ambtsdragers van die kerken gegeven te Bacolod, op Negros. De onderwerpen waren: genadeverbond, kinderdoop, de roeping tot het ambt en de taak van de ambtsdragers en de kerkeraden. En ook werd uitvoerig over de gereformeerde kerkorde gesproken. Bij de ambtsdragers bleek een grote belangstelling voor deze zaken te bestaan. Vanwege hun opleiding aan baptistische seminaries waren veel dingen nieuw voor hen.

Een verblijdend gevolg was dat de broeders, na afloop van de cursussen in een besloten vergadering tot het besluit kwamen hun kerkelijk leven in te richten overeenkomstig de gereformeerde kerkorde. Enkele dagen later is de eerste officiële classisvergadering gehouden van de 8 zelfstandige gereformeerde kerken op de Filippijnen. Daar werd ook het besluit genomen de kerk te institueren in de Filippijnse hoofdstad Manilla, n.l. in de voorstad San Pedro. Daar heeft dr. Klamer aan het slot van zijn reis drie broeders, die door de gemeente tot ouderling verkozen waren, in het ambt bevestigd.

Nieuwe rubiek: UIT DE KERKEN

Met ingang van volgende week start

De Reformatie een kerknieuws-rubriek:

Uit de kerken. Dit is besloten omdat het

Nederlands Dagblad stopt met de

maandag-rubriek 'Adreswijzigingen'.

Scriba's van de kerkeraden en andere

'nieuws-leveranciers' kunnen deze week een

brief verwachten waarin meer informatie

over deze nieuwe rubriek gegeven wordt.

PROF. DR. C. TRIMP NEEMT AFSCHIED ALS REDACTEUR

Met ingang van 1 april a.s. gaat onze mede-redacteur, prof. dr. C. Trimp, ons verlaten. Spraken we bij zijn veertigjarig ambtsjubileum op 11 februari 1991 de wens uit dat hij nog lang als mederedacteur doeltreffende hulp zou mogen blijven bieden, ruim een jaar later moeten we helaas hem als redacteur missen. Gelukkig niet om gezondheidsredenen en ook niet wegens bepaalde spanningen, maar eenvoudig omdat hij met 65 jaar zijn tijd gekomen zag terug te treden.

Dit betekent niet dat hij voor ons blad niet meer zal schrijven. Gelukkig wel! Is *De Reformatie* niet een bakermat geweest voor veel boeken? Het gold van de hoofdredacteur K. Schilder in zijn tijd, het geldt ook van onze mede-redacteur C. Trimp. Het boek *Bevindingen*, dat verzamelde opstellen van zijn hand bevat en dat we op 7 december 1991 bespraken, toont dit aan.

De laatste

Met Trimp treedt nu de laatste uit de 'oude redactie' van de jaren zestig terug. Begin 1967 bestond de redactie uit de heren D. Deddens, P. Jasperse, J. Kamphuis, J.P. Lettinga en C. Trimp. Ds. H. Knoop trad toen terug. Hij en dokter Jasperse zijn inmiddels overleden. De anderen zijn gelukkig nog levend en wel onder ons, maar we realiseren ons wel dat niemand van de vroegere redactie nog in functie is. We staan hiermee wel niet voor het verschijnen van 'schuivende panelen', want panelen zijn dode dingen, maar wel voor de verschuiving in de tijd, ook als het gaat om levende mensen. Eigenlijk betekent het vertrek van Trimp als laatste van de 'oude' redactie voor ons dat we opnieuw geconfronteerd worden met de voortgang van de generaties. Het is bepaald geen groot nieuws, want het is zo oud als de wereld. Maar het is wel een feit dat we onder ogen hebben te zien. Al hebben we binnen de kring van de redactie dit aftreden van Trimp pogen tegen te houden, hij was en bleef van mening dat iemand op tijd moet weten terug te treden. En dat hebben wij maar te respecteren.

Nu treft het zo dat in het bestek van een jaar onze lezers met prof. Trimp en zijn werk meer dan eens zijn geconfronteerd. Zoals ik al zei, wegens zijn veertigjarig ambtsjubileum en vanwege het boek, hem door de studenten aangeboden bij zijn afscheid op 21 mei 1991 als hoogleraar.

Omdat we hieraan brede aandacht hebben besteed, ook in het vermelden van de kwaliteiten die Trimp van zijn

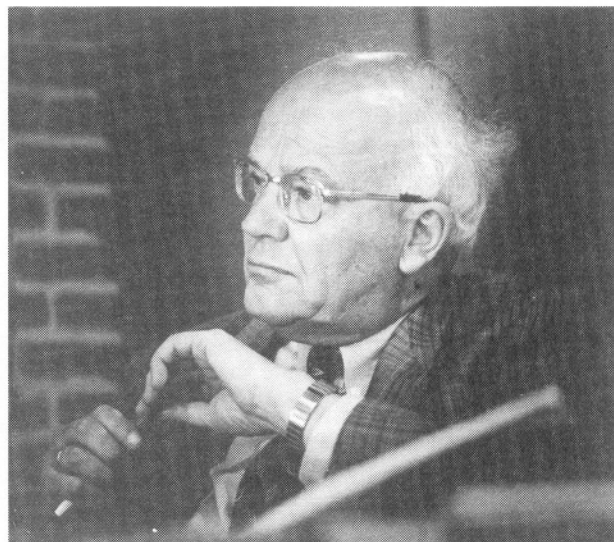

Foto: ND/Jaco Klamer

Schepper en Verlosser heeft ontvangen, hebben we ons zelf wel wat gras voor de voeten weggemaaid. Maar het maaiveld van Trimps publikaties is zo groot, dat we nog lang niet aan het eind hoeven te zijn.

Als journalist

Daarom kwam het me goed voor, geheel in de lijn van dit terugtreden als redacteur, enige aandacht te vragen voor het werk van Trimp in de kerkelijke pers, zeg maar als journalist. Zelf beweert hij wel dat dit heet van de naald schrijven, sterk betrokken op de actualiteit, hem minder ligt dan het produceren van artikelen. Maar daarin willen we hem toch tegenspreken.

Bij het afscheid van Kamphuis vermeldde we al dat tijdens diens ziekte in 1966-1967 Trimp als predikant noodgedwongen een groot deel van 'Kerkelijk Leven' heeft moeten vullen. Nu, hij heeft van deze nood wel een deugd weten te maken! Dit gebeurde in de maanden augustus 1966 tot januari 1967. Juist de periode dat het in de Gereformeerde Kerken tot een crisis begon te komen. Nu er ook vandaag een zekere onrust begint te ontstaan over de koers van onze kerken en op heroriëntatie wordt aangedrongen, lijkt het me van belang een deel van het toenmalige journalistieke werk van Trimp voor het voetlicht te halen.

Om kerk te blijven

Hij confronteerde zich indertijd grondig met een hoek van prof. C. Veenhof *Om Kerk te blijven*. Het was de tijd dat allerlei jammerklachten over het leven van onze kerken opklonken. De situatie zou erger zijn dan in de jaren 1942-1944. Zoals eenmaal H.H. Kuyper uitriep dat er in de gereformeerde kerken dingen gebeurden 'erger dan in Assen 1926', toen J.G. Geelkerken veroordeeld moest worden, zo werd al begin 1960 uitgeroepen dat de situatie erger was dan in de tijd van de Vrijmaking.

Trimp citeert een 'met applaus begroete schuldbelijdenis' van ds. J.P. van der Stoel, die synodaal werd (*De Reformatie*, 19 oktober 1966). Deze zei onder meer: 'Zodra ik tegenwoordig denk aan de schorsingen van 1944 kan ik alleen maar schaamrood worden over die van 1962. De schorsingen van de predikanten Boonstra en Van der Schaft zijn gruwelijker dan die van 1944'. Trimp wijst er dan op dat dit werd gezegd, lang voor de zaak ds. A. van der Ziel beroering zou wekken. Hij wijst ook op een zinnetje van prof. Veenhof in diens boek: 'Het zou niet minder dan een ramp zijn als onze kerkelijke vergaderingen de dwaasheid van de synode 1939/42 zouden navolgen door onrijpe leeruitspraakjes uit te vaardigen ten opzichte van de kerk en de mens'.

Daarbij dacht Veenhof met name aan de beslissingen inzake 'de ziel', waarvan zondag 22 spreekt: en verder aan de procedure rond ds. J. van der Schaft, die niet langer tot Vrijmaking wilde oproepen.

Er werd door velen een parallel getrokken tussen het optreden van V. Hepp en H.H. Kuyper uit 1936 en het handelen van kerkelijke vergaderingen in de jaren 60. Letterlijk schrijft Veenhof hij de aankondiging van zijn boek: 'We beleven namelijk het merkwaardige verschijnsel, dat de visie op de belijdenis zoals deze in de dertiger jaren door mannen als H.H. Kuyper en Hepp werd voorgestaan en verdedigd thans door vele vrijgemaakten als de alleen, de echt gereformeerde wordt beschouwd!' Elke zelfstandige Schrift-studie zou worden vermoord vanuit eigen opvattingen en interpretaties van de belijdenis.

Mei een keur van citaten uit de kerkelijke pers geeft Trimp dan weer, hoe geklaagd wordt dat de situatie 'erger dan 1943/44' is. Men zou in seculierse drift allerlei mensen en groeperingen uit de kerk snijden, de gemeenschap van de kerk van haar ruimte beroven en dat alles ter ere van eigen inzichten in bepaalde meningsverschillen. In zes punten vat Trimp al deze klachten en aanklachten samen, waarin het geschiedenisbeeld dat prof. Veenhof en velen voor ogen staat wordt getekend. Hij vervolgt dan: Wij geloven van deze situatie-tekening helemaal niets. Maar in haar suggestieve kracht is zij zeer gevaarlijk.

Vervolgens gaat Trimp breed op deze zes punten in. Het is voor ieder die vandaag ook met dergelijke klachten wordt vermoed zeer de moeite waard, de brede weerlegging die Trimp dan punt voor punt biedt te bestuderen. Wij kunnen daarvan hier slechts een deel weergeven. Daarom een paar kernpunten.

Schorsingen en afzettingen

Ten aanzien van de veroordeling van ds. B. Telder te Breda schrijft Trimp: 'Want in de kwestie-Breda gaat het bepaald niet om een "interpretatie" van de belijdenis en al evenmin om het veilig stellen van een bepaalde leer-omtrent-de-mens, waarover enige kerkelijke vergadering een leeruitspraak zou begeren te doen. Niet een bepaalde anthropologie, doch wel degelijk teksten van de Bijbel zelf zijn tegenover ds. Telder ingebracht. In zijn verwerping van een deel van de belijdenis-inhoud heeft hij metterdaad de Schrift zelf tekort gedaan. Van de "gangbare meningen" van 1936 is in onze samenleving geen enkele parallel aanwijsbaar als element in een der moeilijkheden binnen onze kerken.'

Wat de schorsingen en afzettingen betreft, schrijft Trimp: 'Luther werd gebannen en de Remonstranten een eeuw later ook. Maar daarmee is nog niet het bewijs geleverd, dat de Remonstranten vertegenwoordigers van de Reformatie zijn en de Dordtse Synode een pauselijk instituut geworden is. Ik vraag: Waar is onder ons een schorsing aanwijsbaar, die is geschied vanwege het feit dat men ongehoorzaam was aan een ten onrechte gestelde synodale eis?' Even verder lezen we: 'En tegenover veel gefabuleer moge nogmaals gezegd zijn, dat er nog nooit iemand is geschorst vanwege zijn ideeën of denkwijzen, maar wel vanwege zijn concrete daden en prediking en publiek gemaakte voornemens ten aanzien van zijn ambtelijke arbeid. Het is hachelijk om op het enkele feit van de schorsingen als zodanig een parallel tussen toen en nu te baseren!'

Om dit te concretiseren wijs ik op de met *algemene stemmen* gedane uitspraak van de synode van Rotterdam-Delfshaven 1964 t.a.v. ds. Van der Schaft dat hij afzettingwaardig is. Dit gebeurde omdat 'op het punt van de betekenis van de vrijmaking voor het heden ds. J. van der Schaft en zijn kerkeraad diametraal tegenover elkaar staan, en dat in verband daarmee de leiding van de gemeente, zoals die van heide uitging, eveneens volkomen tegengesteld is. Ds. Van der Schaft wil heenleiden naar vereniging met de synodale gemeenschap. De kerkeraad acht dat een schadelijke weg, die hij voor God niet verantwoord kan'. Het beroep op de christelijke vrijheid van de kant van ds. Van der Schaft wordt dan ook aldus afgewezen: 'Net ging hier om de ambtelijke leiding der gemeente op het punt van haar al dan niet voortbestaan als vrijgemaakte kerk des Heeren, d.i. het vergaderen van de gelovigen naar de maatstaf van Schrift en belijdenis'. De predikant werd uitdrukkelijk niet veroordeeld wegens zijn opvattingen, waarin zijn kerkeraad hem wel wilde dragen, maar wegens zijn optreden op grond van deze opvattingen.

Met elkaar op weg

Aan het slot van dit artikel schrijft Trimp: 'Wij zijn in 1944 met elkaar op weg gegaan; we behoren inderdaad bij elkaar te blijven. Maar dan op de enige weg, die ons toen openstond en vandaag nog openstaat: de weg van de

confessionele trouw aan de leer der Schriften en de goede trouw inzake kerkrechtelijke bejegening van elkander'. Verder doet hij een dringend appel op prof. Veenhof om tot een echte situatie-tekening te komen. Het kerkvolk werd in die tijd namelijk overladen met klachten over de ontwikkeling van het kerkelijk leven. Men sprak over 'het slop', waarin de Gereformeerde Kerken na de Vrijmaking zouden zijn gekomen. Men zou op geen enkel punt gevorderd zijn. Daarvan schreef Trimp: 'Wij vorderden wel degelijk; wij vorderden in allerlei opzicht, bijv. in exegetisch, dogmatisch, kerkrechtelijk, politiek en sociaal opzicht. Wij zijn met name gevorderd terzake van de kritische verwerking van hetgeen ons van de zijde van de Wijsbegeerte dei Wetsidee gepresenteerd werd. En hoezeer heeft niet het gereformeerde onderwijs ontplooiing mogen ontvangen! Dat laten we niet met één veeg van moedeloosheid uit de aandacht en dank verdwijnen'. Wel is hij van mening dat dit werk enorm veel hinder ondervindt 'van her gejeremiceer dergenen, die destijds bij de start stonden, maar vandaag langs het lijntje staan..., maar intussen niets of vrijwel niets bijdragen aan de arbeid, die ro noodzakelijk gedaan moet worden. Juist krachtens de "eet" van de vrijmaking'.

Hij ziet het gevaar dat de klagers de kerk de weg op willen drijven van een nieuwe heerschappij. Niet van synoden, maar van predikanten en kerkeraden. Het is de onafhankelijkheidszucht van kerkeraden en ambtsdragers waartegen K. Schilder, vlak voor zijn sterven, al had gewaarschuwd. 'Wil nien de kerk zich doen voortbewegen in de richting van een vrij-evangelische resp. independentistische samenleving – ook dan meen ik niet, dat wij op dezelfde weg staan. En dan camouflere niemand die situatie door rare verwijten als "erger dan voor 1944". Want zodanige begeerte, annex haar camouflage, zou slechts onthullen, dat nien definitief de vrijmaking wil misbruiken voor hetgeen 7ij irimmer is geweest.' Sinds 19 jaar heeft men van de zijde van de klagers volgens Trimp de kerk 'de spaak in het wiel geitoken'. Hij eindigt: 'Maar God heeft zijn volk niet geschapen om het altoos en immer te laten bestoken met de salvo's ener journalistiek, die haar gebrek aan zakelijke analyse opvult met uitbundige jammerklacht'.

Zo heeft Trimp, ook als journalist, getoond welke perspectieven er zijn voor een kerk die confessioneel betrouwbaar is: en dat geldt tot op de huidige dag.

Ook als hoogleraar te Kampen heeft hij op velerlei terrein zich daarvoor mogen inzetten.

Nu steeds meer werkeri van 'het eerste uur' terugtreden – ook daaraan denken we bij dit redactionele afscheid – spreken we de wens uit dat de komende generatie, ook van redacteurs en medewerkers van ons blad, naar de opdracht van God: 'maar hetgeen wij bereikt hebben, in dat spoor dan ook verder!' (Fil. 3 : 16) mag blijven werken aan de ontwikkeling van het gereformeerde leven.

En we hopen van harte dat prof. Trimp, ook als niet-redacteur, ons blad tnag blijven dienen met zijn bijdragen?

W.G. de Vries

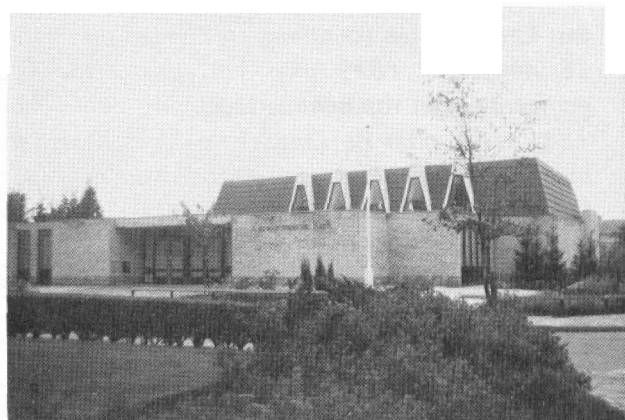
KIJK OP DE KERK TE...

WEZEP

De bezoeker die in Wezep in de kerk aan de Azaleastraat plaatsneemt, hoeft niet vreemd op ie kijken als zijn linkerbuurman hem met een Zeeuwse tongval begroet, terwijl de broeder of zuster ter rechterzijde een Gronings. Amsterdams, Rotterdams, Drents of Twents accent nauwelijks kan of wil onderdrukken. De gereformeerde kerk van Wezep is een typische 'importgemeente' en daar zijn enkele verklaringen voor. De kerkstrijd in de jaren zestig trok diepe sporen door kerkelijk Wezep. Van de 1270 leden tellende gemeente bleven er na de breuk slechts 67 over, te weten 39 belijdende en 28 doopleden. Tussen 1969 en 1992 groeide het kleine groepje gestadig uit. Vooral in de afgelopen 7er à zeven jaar vestigden vele broeders en zusters uit alle windstreken zich in het dorp aan de Veluwerand, onder de rook van Zwolle. Vooral het fcii dat het in de afgelopen jaren voor niet-Wezepers gemakkelijk was zich hier te vestigen, zal hierbij een rol hebben gespeeld. Wezep is een van de weinige dorpen op de Veluwe waar vrij veel nieuwe bouwgrond wordt uitgegeven. Daardoor komen er aantrekkelijke koopwoningen vrij. Door de hoge hypotheekrente en de stijgende huizenprijzen is de toeloop in de afgelopen twee jaar iets minder groot geweest, maar toch vestigen zich met de regelmaat van de klok nog steeds broeders en zusters van elders in Wezep. Naad degenen die hun werkkring in Wezep hebben (onderwijs, het militaire gebeuren) betreft dit o.a. gepensioneerden, mensen die werkzaam zijn hij de scholengemeenschap in Zwolle en broeders en zusters niet een regionale of landelijke werkkring. Het gegeven dat er in 199X een eigen h a sisschool van start kon gaan, zal voor veel nieuwelingen een belangrijke factor zijn geweest. Eind 1991 telde de gemeente in totaal bijna 500 leden.

Voorspellen

Voorspellen blijft moeilijk, vooral waar het de toekomst betreft, zo merkte een wijsgeer op. Een uitspraak die ook

in Wezep opgeld doet. Nadat de kerk in Wezep op 1 februari 1970 opnieuw was geïnstitueerd, groeide het kleine groepje langzamerhand uit tot een gemeente die, met veel steun van de kerken in den lande en grote offervaardigheid van de eigen broeders en zusters, in 1977 zelf een nieuw kerkgebouwtje in gebruik kon nemen. Het verrees aan de Azaleastraat en van degenen die er toen bij betrokken waren zal niemand hebben durven hopen dat dit toch sterk op groei gerichte gebouw zo snel te klein zou worden. Ondanks een uitbreiding in 1986 moest er in oktober 1991 worden overgegaan tot het invoeren van dubbele diensten. Momenteel wordt er druk beraadslaagd over welke weg er in de toekomst gekozen moet worden, als de groei zich voortzet. Moet er een tweede kerkgebouw van de grond komen, of zijn er andere mogelijkheden die de voorkeur verdienen? Het belangrijkste uitgangspunt daarbij is dat de heilzaamheid van alle broeders en zusters bij het kerkelijk leven gewaarborgd dient te blijven. Het 'massale' karakter van een grote kerkelijke gemeenschap wil men trachten te voorkomen.

Geschiedenis

Voortgaand, maar niet vergelend, is het zinvol een blik in het verleden te werpen. Tjaar zo'n anderhalve eeuw geleden. Toen was Wezep slechts een buurtschap met een paar boerderijen, wat arbeiderswoningen en plaggenhutten. De inwoners hoorden kerkelijk bij Hattem en de vooraanstaande Hattemse predikant ds. Anthny Brummelkamp had dan ook krachtige aanhangers in het Wezepse. Toen ds. Brummelkamp op 7 oktober 1835 werd afgezet, schaarden veel Wezepers zich achter ds. Brummelkamp. Ten huize van weduwe Koer, Jan de Wolf en Hendrikje Musch ('Mutsen Hente') werden, tegen de wil van het gemeentebestuur, huisgodsdiens oefeningen gehouden. Nadat deze afgescheidenen 20 jaar lang de kerk in Hattem als moederkerk hadden, kwam in 1854 – het jaar van de stichting van de Kamper Hogeschool – de wens om in Wezep een zelfstandige gemeente te vormen. Zo ontstond in 1855 de Christelijk Afgescheiden Gemeente in Wezep, met 325 leden. In 1945 was deze uitgegroeid tot een kerk met bijna 1200 leden. Slechts een minderheid, van ongeveer 230 mensen, ging in juli 1945

De vergeten 'kruisdominèe' van Wezep

Van 1838 tot 1869 bestond er een kerkengroep onder de naam Gereformeerde Kerk onder het Kruis naast de Christelijke Afgescheiden Kerk. Kampen had de bekende Hoksbergen als 'kruisdominèe'; in Wezep was het Derk van Enk. Zijn naam is echter in het vergeetboek geraakt.

De Wezepse afgescheidenen ressorteerden kerkelijk onder Hattem. In 1837 komt de naam Derk van Enk voor het eerst voor, als hij als ouderling in de kerkeraad in Hattem wordt gekozen. De in 1786 in Heerde geboren meester-timmerman was in 1837 in Wezep komen wonen. Op 13 september 1837 was hij een van de drie afgevaardigden naar de tweede algemene synode der afgescheiden kerken, die in Utrecht gehouden werd. De andere twee afgevaardigden waren ds. Brummelkamp en ouderling C.G. de Moen. Een van de punten die aan de orde kwam was de herziening van de Dordtsche Kerkorde, met betrekking tot de onzichtbare kerk, de doop, het doen van belijdenis en het lidmaatschap van de kerk. Tijdens de behandeling van deze nieuwe kerkorde stond ds. H. de Cock keer op keer tegenover zijn collega's. Aan het eind van de vergadering dienden ds. De Cock en vijf geestverwante ouderlingen een protest in. Daarin verklaarden ze bij de Dordtsche Kerkorde te willen blijven. Een scheuring dreigde. Naderhand werd de zaak gesust en ds. De Cock nam zijn handtekening onder het protest terug. Derk van Enk bleef volharden in zijn bezwaren, hij wenste zich 'woordelijk' te houden aan de Dordtsche Kerkorde. Hierdoor ontstond een reeks conflicten met de kerk in Hattem, die er in september 1838 uiteindelijk toe leidden dat Van Enk uit de bediening als ouderling werd ontzet en was de 'kruisgemeente' in Wezep een feit. Evenals in de andere kruisgemeenten was het ontbreken van geordende predikanten een knelpunt. De sacramenten konden niet bediend worden en de jonge kinderen bleven ongedoopt. Op 26 november 1839 ging Van Enk ertoe over zelf een kind te dopen, een beslissing die vele gemeenteleden van hem vervreemde, onder wie medestanders van het eerste uur. Deze groep keerde in 1841 terug naar de Christelijke Afgescheidenen in Hattem. Onoverkomelijke bezwaren waren er niet meer. De derde algemene synode van de Afgescheiden Kerken, in 1840, was tot het gebruik van de Dordtsche Kerkorde teruggekeerd.

De groep rond Van Enk bleef nog lange tijd bestaan. Tussen 1839 en 1860 bediende hij aan 42 kinderen het sacrament van de heilige doop, soms als 'ouderling', andere keren als 'voorganger'. Na 1863 vonden er geen doopinschrijvingen meer plaats. Van Enk overleed op 7 maart 1867 in Wezep, op de leeftijd van 80 jaar. Waarschijnlijk zijn de meeste leden van zijn gemeente naar de in 1863 geïnstitueerde Nederlands Hervormde Kerk van Wezep overgegaan.

niet mee met de vrijmaking. Opmerkelijk was wel dat Hattem en Wezep binnen de classis Harderwijk de enige gemeenten waren die zich vrijmaakten en dat is temeer bijzonder gezien de gebeurtenissen in de jaren zestig. De kerk was toen uitgegroeid tot 1270 leden, maar de 'breuk' was hier heviger en sloeg diepere wonden dan in de meeste andere plaatsen. Er bleef toen, zoals gezegd, slechts een klein groepje over. En weer werd de kerk van Hattem de moederkerk. Mede op advies van ds. C.G. Bos van Zwolle besloot het kleine groepje toch de kerk in Wezep zo snel mogelijk voort te zetten.

Na de herinstituering in 1970 was ds. A. den Broeder de eerste predikant van de nieuwe gemeente. Zijn naam prijkt dan ook in de eerste steen van het kerkgebouw. In december 1973 deed hij zijn intrede. In april 1978 vertrok hij naar Bergentheim. In augustus 1979 deed de nieuwe predikant intrede, in combinatie met 't Harde: ds. Joh. de Wolf. Op 1 januari 1987 werd de combinatie met 't Harde opgeheven en bleef ds. De Wolf predikant van Wezep alleen.

Allen één

Voor een burgerlijke gemeente met zoveel Nederlands Gereformeerden als Wezep mag het 'opdat zij allen één zijn' geen theoretisch dogma blijven, ondanks de emoties uit het verleden. Er zijn dan ook de nodige samsprekingen gevoerd, maar met name antwoord 57a van de Heidelbergse Catechismus ('Dat niet alleen mijn ziel na dit leven *terstond* tot haar Hoofd Christus opgenomen zal worden') blijft voor de Nederlands Gereformeerden een knelpunt.

G. Prins / H.J. Korterink

Bronvermelding:

Voor het kader over Derk van Enk is gebruik gemaakt van een artikel van H. Hille in *De Hoeksteen*, tijdschrift voor vaderlandse geschiedenis.

PERSBERICHT

DEPUTATEN BUITENLANDSE KERKEN van de Gereformeerde Kerken in Nederland

De I.C.R.C. in 1993 in Zwolle-Zuid

De Koreaanse Kerken die in 1993 als gastheer voor de 'International Conference of Reformed Churches' (I.C.R.C.) zouden optreden, hebben Nederland gevraagd de beurt van Korea in 1993 te willen overnemen. Korea hoopt D.V. in 1997 de Conferentie te kunnen ontvangen.

Omdat de overplaatsing van het Seminary van de Presbyterian Church in Korea van Pusan naar Seoul niet door kon gaan, zal er in 1993 nog geen voldoende accommodatie zijn om de deelnemers aan de Conferentie te ontvangen. Wel gaat de verhuizing van het Seminary uit Pusan door, maar nu naar het midden van het land.

Op verzoek van de Deputaten Buitenlandse Kerken, heeft de Kerk van Zwolle-Zuid zich bereid verklaard om namens de Gereformeerde Kerken in Nederland als gastheer voor de Conferentie op te treden.

De internationale Conferentie van Gereformeerde Kerken zal ongeveer 10 dagen duren en D.V. plaatsvinden in de eerste helft van september 1993.

Geen zendeling-hoogleraren meer naar Korea

Van 1980 tot 1988 resp. 1989 hebben drs. J.M. Batteau en dr. N.H. Gootjes als zendeling-hoogleraren gewerkt aan het Seminary van de Presbyterian Church in Korea te Pusan. Afgevaardigden van het Deputaatschap Buitenlandse Kerken, ds. O.J. Douma en prof. J. Kamphuis hebben de Koreaanse kerken bezocht in sept. 1991.

In de bespreking die de afgevaardigden van Nederland hadden met de deputaten van de Koreaanse kerken en met de senaat van het Seminary in Pusan, is besloten dat geen zendeling-hoogleraren meer door Nederland zullen worden gezonden. Korea wil ze wel graag hebben. Maar men zit met problemen. In de eerste plaats het probleem van de huisvesting. Het kopen van een huis is in Korea bijna onbetaalbaar. Het huren van een huis, dat voor Nederlandse begrippen bijna altijd te klein is, brengt grote onzekerheid mee: men heeft geen huurgarantie voor langer dan een jaar.

Als tweede bezwaar werd genoemd de handicap van de taal. Men had grote bewondering voor de ijver en de resultaten van drs. Batteau en dr. Gootjes. Maar men was van mening dat gastcolleges voor de toekomst een goed alternatief zouden kunnen zijn. Wel zijn ook aan gastcolleges beperkingen verbonden. Het vertalen en tolken ontrekt Koreaanse hoogleraren aan hun normale verplichtingen. Daarom zullen die colleges gedurende twee weken moeten worden gehouden. Ook werd overeengekomen dat regelmatig een Koreaanse hoogleraar de Theologische Universiteit te Kampen zal bezoeken. Zodat tussen beide Opleidingen regelmatig contact plaats vindt. Intussen heeft ook de senaat van de Theologische Universiteit te Kampen met dit voorstel ingestemd.

VAN RIETSCHOTEN		
BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel Kantoorvakhandel Kantoorinrichting	Keizerswaard 8, Rotterdam Keizerswaard 73 Gebroken Meeldijk 123, Barendrecht	Tel. 010-4820488 Tel. 010-4821365 Tel. 01806-19744
Faxnr. 010-4793699, Rotterdam		Faxnr. 01806-21165, Barendrecht

RUTH, KLAAGLIEDEREN, ESTHER

Sedert 1960 verschijnen de delen van de serie 'De Voorzeide Leer I'. In 1950 kwam van de hand van ds. C. Vonk een verklaring van het formulier voor de kinderdoop en van de Heidelbergse Catechismus van de pers onder de titel: *De Voorzeide Leer II*. Hij kondigde daarin aan 'met tertijsd een werk-je als éérste deel in deze reeks te doen verschijnen, dat... de jongere catechisanten de weg wil wijzen bij tict lezen van de Schrift', pag. 6. Zo begon het in 1900: '...handelen over de Heilige Schrift'. Het (deel I van de 'Voorzeide Leer', RH) bedoelt niet een bijbelse geschiedenis te geven. Ook geen commentaar. Aan het één noch aan het ander bestaat in onze tijd behoefte... Waarom zou men... niet de bijbellezer vast iets kuineii mededelen over hei bock of de brief of wel deel der Heilige Schrift ook, dat hij ter hand nemen wil?, deel I, A, pag. 5.

Vanaf 1974 geelt ds. F. van Deursen zijn medewerking aan 'het werkje'. dat inmiddels al uitgegroeid is tot een serie werken. Ds. Van Deursen houdt zich bezig met bijbelboeken, die in de uitgaven in het Hebreeuws 'Geschriften' worden genoemd, vgl. deel I, A, pag. 26-28. Binnen dat deel van de canon van het Oude Testament zijn in de loop van de eeuwen vijf kleinere bijbelboeken bij elkaar geplaatst, omdat ze achtereenvolgens gelezen werden op gedenkdagen in de loop van het Joodse 'kerkelijk jaar': Hooglied op Pasen, Ruth op Pinksteren, Klaagliederen bij de herdenking van de verwoesting van de tempel. Prediker op het Loofhuttenfeest en Esther op het Purimfeest, vgl. Van Deursen in deel I, J, pag. 9-14 en 181-185.

Van Deursen, die al vertellend de vers-voor-vers-methode is gaan gebruiken – waardoor de opzet van een commentaar toch voor de aandacht komt –, laat bij de behandeling van de genoemde hoeken de ook hem bekende volgorde ervan Es zonder dat voldoende te verantwoorden. vgl. deel I, N, pag. 7. De tweedeling van de behandeling hiid evenzeer in de genoemde volgorde goed gekund.

De auteur heeft als zijn overtuiging uitgesproken, dat er een band is. die de verschillende Bijbelboeken, ondergebracht bij de 'Geschriften', onderling verbindt. Hij noemt die na de behandeling van de Psalmen 1 en 2: 'Als we de canonische plaats van deze heide psalmen... goed in het oog houden, dan geeft de Heilige Schrift ons zelf de draad in handen, die de parels van de Geschriften ver-

bindt tot een flonkereid parelsnoer. De beide inleidingspsalmen dieneii ons dan als leeswijzers door het inderdaad bonte geheel van de Geschriften... Alle Geschriften vormen variaties op de thema's die de Inleidingspsalmen aansloegen. deel I, J, pag. 179/80. Rij de behandeling van Ruth komt ds. Van Deursen daarop terug. deel I, O, pag. 9, maar hij die van Klaagliederen en Esther horen we er niet van. We verstaan dat. De themata van Psalm 1 en 2 raken heel de opzet van het verlossingswerk van Jahwe: de heiligende rechtvaardiging van de zondaar en het onweerstaanbaar doordringen van het koningschap van Jahwe. Die themata zijn niet alléén in de Geschriften aan de orde. Om die themata gaat het ook al in de boeken van de canon, die voor de Geschriften zijn gezet. Meer dan eens komen ze in die boeken duidelijker aan de orde dan in Klaagliederen of Esther; te denken is onder meer aan Jozua of Jeremia. Zo moest de eerste aanzet tot typering van deze boeken weer verlaten worden. Dat is voor jonge lezers geen winst, maar verlies.

Ds. Van Deursen is in dit werk al vertellend aan het uitleggen van de betrokken bijbelboeken. Hij geeft er blijk van zich daarbij zo dicht mogelijk te willen houden aan de inhoud van de Heilige Schrift als geheel. Hij verwijst namelijk gedurig naar andere Schriftplaatsen of Bijbelgedeelten. Dat wekt vertrouwen. Intussen doet hij dat wel heel erg veel – we noteerden voor bijvoorbeeld Klaagliederen 2 een aantal van 88 verwijzingen. Dat heeft minstens twee bezwaren: 1) wie al deze teksten na wil slaan, raakt gedurig het verband in de uitleg kwijt en 2) het is heel vermoeiend zo te moeten bezig zijn. De jonge lezers zullen het daarom al gauw laten zitten en dan gebeurt het omgekeerde van wat beoogd werd. Als we erbij voegen, dat in de verklaring van hetzelfde hoofdstuk ook nog 16 keer naar een ander deel uit de serie 'De Voorzeide Leer I' wordt verwezen, dan krijgt het iiet nagaan van de verwijzingen nog meer kans. Samen maken al die verwijzingen menige paragraaf uit dit boek bijna onleesbaar.

Ds. Van Deursen is in dit hoek al vertellend aan het uitleggen. Ongetwijfeld kan hij vertellen. Aan vertellen van gebeurtenissen, die in de bijbel vermeld worden, is inmiddels wel een gevaar verbonden: de verteller is al te gauw geneigd eigen fantasie de vrije loop te laten. Bovendien is die fantasie ook nog mee bepaald door de cultuurwereld van de verteller. En ook dat komt in dit hoek meer dan eens voor. Enkele voorbeelden maar: 'Nu brengt God de HERE die Israëlitische boer en die Moabitische arenraapster voor hei eerst met elkaar in contact en begint Hij wederzijdse genegenheid bij hen op te wekken' (pag. 30). Waar staat in de Heilige Schrift ook maar iet? over die 'wederzijdse genegenheid'? Was die in het oude Israël even vanzelfsprekend voor een te sluiten huwelijk – een soort leviraatshuwelijk, pag. 44, nog wel – als in onze tijd en als in onze cultuur? Een ander voorbeeld: 'Razzia op knappe meisjes', pag. 229. 'Arme meisjes die het slachtoffer werden van deze razzia! Er moeten zich in vele huizen drama's hebben afgespeeld als zo'n staatscommissie op her toncel verscheen. Er zijn...

vast ook meisjes (geweest) die al zielsveel van een jongen hielden en voor wie de gedwongen scheiding hartverscheurend was', pag. 232. Hier is het woord 'razzia' gebruik[doel] iemand die niet uit eigen ervaring weet, wat een razzia in de Tweede Wereldoorlog was. Bovendien wordt hier over meisjes uit het Perzische rijk van Ahasveros gesproken alsof ze op weg naar een huwelijk dezelfde gevoelens koesterden als de Nederlandse meisjes van vandaag. Maar hoe fundeert de verteller zulk omgaan met de gegevens uit de Heilige Schrift? Zijn er niet aanwijzingen te over, dat de weg naar een huwelijk daar Sn roen heel anders geplaveid was ook voor de betrokkenen dan hier er nu?

Ds. Van Deursen wil zich al vertellend zo dicht mogelijk houden aan de inhoud van de Heilige Schrift als geheel. Hij is bezig met drie hoeken uit het Oude Testament. In die boeken wordt ons over de Christus verteld. Dat leerde Hij ons Zelf (Joh. 5 : 39). Ds. Vonk schreef: 'Het is volstrekt niet nodig met behulp van allerlei kunst- en vliegwerk bij grote gedeelten van de Pentateuch de Christus erbij te halen. Die ziet men er onmiddellijk reeds bij betrokken wanneer men maar de stein verneemt van de HEERE, die zonde en dood verfoeit en het leven bemint', deel 1. A, pag. 11. Wat hier over de Pentateuch (= vijf boeken van Mozes) gezegd wordt, is van kracht voor héél het Oude Testament.

Intussen is ds. Van Deursen gedurig bezig met de gelovige mensen in de boeken, die hij behandelt. En van die mensen komt hij zomaar over ons, gelovigen uit de nieuwtestamentische tijd, te spreken. Eigenlijk nooit en nergens loopt die weg bij hem via de Here Christus en zijn Geest. Bij de behandeling van het boek Ruth wordt er meer dan eens op gewezen dat het huwelijk tussen Boaz en Ruth de weg is van Jahwe naar de komst van de Christus, pag. 10, 19, 23, 28, 51, 63, 65. Maar op de vraag: hoe verkondigt het boek Ruth de komende Christus zelf, krijgen we geen antwoord. Toch sprak de Heiland Zelf zó over het Oude Testament, ook over het boek Ruth.

Bij de behandeling van de Klaagliederen gaat het over de 'treurende Sions', pag. 73. En dan gaat het weer i-echt toe recht aan naar ons, in onze tijd en in onze geschiedenis: 'het vrome Overblijfsel in onze eeuw (kan) leren hoe het de nood der christenheid voor de troon der genade kan leggen. Daarom hebben we de vrijheid genomen bij onze verklaring van dit bijbelboek hier en daar te verwijzen naar overeenkomstige situaties van God's volk in onze tijd. Onder Gods volk verstaan we daarbij de hele gedoopte christenheid, allen aan wie God zijn verbond verzegelde, pag. 75. Dat betekent onder meer: 'de Atlantische christenheid gedurende onze eeuw', pag. 167, 'wij Nederlanders... tijdens de Duitse bezetting', pag. 185 en... 'Zo verging het Duitse vrouwen toen het Rode Leger in 1945 Berlijn binnendrong (ze werden namelijk verkracht, RH). Was dat geen nieuwtestamentische verbondswraak over dit zo rijk met Godskennis beweldadigde volk?'. pag. 189. Het gaat over gelovigen,

die treuren en 'het verband (zagen) tussen Gods slaande hand en onze persoonlijke, kerkelijke en nationale zonden', pag. 147. Ds. Van Deursen verklaart: 'Wij kennen vromen, die toen land en volk in 1940-1945 onder God's oordelen zochten, hetzelfde beleden (als de Klaagliederendichter Jeremia, RH)', pag. 99. Het gaat over mensen, gelovige mensen, maar waar is de verkondiging van en over de Christus? Hoe leren we Hem uit de Klaagliederen kennen? Geen antwoord.

Wat moeten onze 'tellers' vandaag, anno 1992, niet deze bijbelverklaring? Een heel indringend meningsverschil uit de jaren 1940-1945 en kort daarna wordt opnieuw naar voren gehaald. Wij kennen de mensen, die ds. Van Deursen bedoelt, óók. Wij kennen – gelukkig! – óók vromen, die eerbiediger en daarom bescheidener jegens de Here en zijn raad waren in de oorlogsjaren. We denken aan K. Schilder, die in *De Reformatie* van 10 augustus 1946 een artikel publiceerde onder de titel 'Jeremias en "het verzet"'. Daarin schrijft hij: 'De boodschap van Jeremia heeft ons alles te zeggen, wat er werkelijk in ligt. n.l. onvoorwaardelijke onderwerping aan Gods geopenbaarde wil. Maar dat is dan ook de Goddelijke les, die ons verbiedt te speculeren uit Gods verborgen wil, of, met beroep daarop, de eisen, die Gods geopenbaarde wil ons stelt, als niet-actueel terzijde te stellen, althans voor de tijd der bezetting en der tyrannie zelf. De verschillen tussen Jeremia en ons liggen toch immers voor het grijpen?'. Vlak daarvoor lezen we: 'Nu moet het ois van het hart, dat wij van deze soms "exemplarische" Schriftaanwending voor de kerk geen winst verwachten, doch alleen maar nadeel'. Het is ons nog uit het hart gegrepen. Op dit punt zou dit deel van 'De Voorzede Leer I' eigenlijk een 'tegenboek' vergen. Want dit 'speculeren uit Gods verborgen wil' is een heel hardnekkig kwaad! En het dient zich altijd aan met Bijbelteksten, maar noemt de Christus niet. Het is ook niet beperkt tot de behandeling van het boek Klaagliederen. We merken het ook op, als hij de uitleg van Esther 9 gehandeld is over de 'schrik des HEREN': 'Zouden wij het niet aan diezelfde verlamme "schrik des HEREN" te danken kunnen hebben dat de antichristelijke meerderheid in West-Europa de Christgelovige minderheid nu al zo lang niet met geweld onderdrukke?', pag. 326 – tasten naar Gods verborgen wil, maar dat is wat anders dan profeteren naar Gods geopenbaarde wil.

In de behandeling van het boek Esther kinnen we ook weer die reeds genoemde brede aandacht voor mensen tegen, voor gelovige mensen als Esther en Mordechai, pag. 234v. en 244, maar ook voor ongelovige mensen als Ahasveros en Haman, pag. 251v. en 205v. met 255v. De heidin Vasthi komt er heel goed af bij ds. Van Deursen: '...haar vrouweneer (was) haar nicr waard dan heel haar glansrijke positie als koningin. Hiervoor verdient deze fiere heidin ons diepe respect. Haar cergevoel kan nog vele vrouwen en meisjes ten voorbeeld strekken', pag. 217. De auteur heeft hier weer zijn fantasie te veel laten gaan. Vasthi had ook Leven dagen feest gevierd met de

ALS IEMAND BIJ U ZIEK IS...

vrouwen, Esther 1 : 9. Kan 7e niet eenvoudig zich 'ontoonbaar' en daarmee teleurstellend voor de koning gevoeld hebben? En: hoe speelt in de weigering van Vasthi de toenmalige cultuur als achtergrond mee? En ook hier vragen we weer: hoe verkondigt het boek Esther aan ons, gelovigen onder het nieuwe verbond, de Christus? We merken zelfs geen poging tot beantwoording van die vraag op. Natuurlijk wordt wel gewezen op het gevaar, dat door Hamans plan de komst van de Christus bedreigd wordt: 'Als Haman alleen buiten Kanaän alle Joden had omgebracht, dan zou... de vervulling van Gods verbondsbeloften aan Israël... er niet door verhinderd zijn'. pag. 256. 'In Juda en Jeruzalem woonde ook het nageslacht van Zerubbabel, uit het huis van David', ib. Hoe weet de auteur dat? Zerubbabel verdwijnt voor de lezers van de Heilige Schrift onverwacht en onverklaard uit de geschiedenis. Kan hij niet met zijn nageslacht opnieuw in ballingschap gevoerd zijn? Dat zou verklaren waarom we in de tijd van de Makkabeëen niets van het nageslacht van deze Zerubbabel vernemen. Hebben de toenmalige troonpretendenten het verloop van de gebeurtenissen in Judea maar aangezien zonder zelf in actie te komen? Dit zijn vragen, waarop een betrouwbaar antwoord vandaag niet te geven is. Maar intussen is het exegetisch wel te vlieg gegaan bij ds. Van Deursen. En ook dat komt in het boek meermalen voor.

Historisch gezien stelt het boek ook al teleur. Ruth wordt geplaatst: 'Wellicht meer aan het einde van die eeuwen (van de richtertijd) dan aan het begin'. pag. 10. Waarom?

Het feestmaal van Ahacveros wordt geplaatst voor de strijd tegen Griekenland, althans wordt dat vermoeden uitgesproken. Daarbij wordt een beroep gedaan op de Griekse schrijver Herodotus. Maar Herodotus (± 484-425 vóór Christus) kan heel wel van de latere boeken van het Oude Testament, met name Daniël 2-7 en Esther, afhankelijk zijn en dan verliest een beroep op hem bewijskracht.

We lezen *Ruth, Klaagliederen, Esther*, door ds. F. van Deursen. We deden dat sympathetisch-kritisch. Sympathetisch, want we willen met de auteur – en vele anderen – de Schriften aan de 'tieners' doorgeven naar hun heilrijke inhoud. We deden het ook kritisch, omdat te snelle uitleg en te goedkope parallelle lieft van de Here, inclusief zijn jeugd, afvoert van het door de auteur en ons beoogde doel: God, de Here, verheerlijken om Hemzelf en om zijn daden van schepping en verlossing.

R. Houwen

N.a.v.: *Ruth, Klaagliederen, Esther*, deel I, O van *De Voorzeide Leer*, Amsterdam 1991, 350 pag., f 58,90.

De onlangs verschenen GSEV-bundel *Als iemand bij u ziek is...* is een vervolg op een in nov. '89 door het GSEV georganiseerd congres over Ziekte, zonde en genezing. Tijdens dit congres, zo meldt de inleiding, viel op dat veel werkers in de gezondheidszorg niet of nauwelijks aan een christelijke bezinning op de medische sector toekomen. Alleen als het ever medische ethiek gaat, is er sprake van enige verdieping. Daarom is in deze brochure gekozen voor economische, wijsgerige, juridisch-ethische en theologische aspecten. Dit boek is voor een breed publiek en op een bevattelijke wijze geschreven, aldus het bestuur van het GSEV. Dit laatste waag ik toch te betwijfelen. Met name de bijdrage van de econoom prof. dr. J.G. Knol is niet makkelijk te lezen en te begrijpen.

Om met deze laatste auteur te beginnen. Zijn verhaal gaat over de relatie tussen gezondheid en samenleving of wel de rol van de overheid in dezen. De meeste artsen verbeelden zich dat zij weinig of geen verstand van economisch-aspecten van de gezondheidszorg behoeven te hebben. Wanneer een bedrijfseconoom naar de gezondheidszorg als naar een organisatie kijkt, lijkt het hem 'een paradijselijke wereld, een El Dorado'. Immers, vergroting van de aanbodcapaciteit van de zorg brengt weer grote investeringen met zich mee. Door een continu groeiende vraag naar de producten van, deze investeringen is het rendement van zo'n investering hoog. In het N.D. werd deze stelling onlangs nog eens gedemonstreerd door een psychiater bij de opening van een polikliniek van het G.P.Z.: 'Als je veel zorg aanbiedt, wordt er ook gebruik van gemaakt'. Als econoom vraagt de auteur zich af hoe een kostenbeheersing succesvol kan zijn als de aanbieders van zorg in staat zijn zelf in de vraag naar zorg te voorzien en wanneer de samenleving vindt dat aan elke vraag naar zorg in principe moet worden voldaan. Prof. Knol doet een aantal aanbevelingen. Een daarvan is 'om via onderwijs en voorlichting de leefwijze zo te veranderen dat de met de oude leefwijze verbonden ziekten en kwalen verminderen'. In de afgelopen decennia is er intensief gewerkt aan voorlichting over de gevaren van het roken en over gezonde voeding. De resultaten hiervan stemmen ons niet hoopvol als we deze aanbeveling overwegen.

Ds. P. Lok gaat in op Jak. 5 : 14, 15 'Is er iemand bij u ziek? Laat hij dan de oudsten der gemeente tot zich roepen, opdat zij over hem een gebed uitspreken en hem niet olie zalven in de naam des Heren. En het gelovige gebed

ral de lijder gezond maken, en de Here zal hem oprichten...' De schrijver toont uitvoerig aan dat het woord 'ziek' geen goede vertaling is. Beter is te spreken van 'zwak', geestelijk zwak. Hij concludeert dat deze verzen uit Jakobus geen causaal verband aanwijzen tussen ziekte en zonde. Deze eindconclusie is belangrijk voos de vraag of psychische problemen een gevolg van de zonde kunnen zijn en rif eciï uitblijven van genezing een gebrek aan geloof betekent.

Dhr. L.C. Baak gaat in zijn bijdrage in op 'het eigen schuld principe'. De grenzen aan de zorg lijken bereikt. De middelen worden schaarser. Hoe vindt een rechtvaardige verdeling plaats? Speelt bij de selectie van patiënten het (on)gezonde gedrag van de patient een rol? Baak maakt hierover eciï aantal interessante opmerkingen. Hij vindt dat alleen medische selectiecriteria eciï rol mogen spelen in de relatie art(-)patiënt. De faktor schuld mag de relatie niet oridei. druk zetten. Naar mijn mening is het woord schuld een ongelukkige uitdrukking in dil verband. Veel beter is het om te spreken van eigen verantwoordelijkheid. Daar dient elke arts zijn patiënt op aan te spreken. Schuld is er alleen t.a.v. jezelf, eventueel t.a.v. je naaste en zeker t.a.v. je God. In onze samenleving gebeurt het maai. al te vaak dat iemand met een aantoonbare maagzweer 'vrijuit' gaat, maar iemand mei onbegrepen buikklachten zelf zijn probleem maar uit moet zoeken. Een patiënt met een maagzweer koopt zijn verantwoordelijkheid af met maagtabletten, terwijl zijn 'onbegrepen' collega zich schuldig gaat voelen. Overigens is mijns inziens de oplossing voor dit 'eigen schuld, dikke bult'-probleem het invoeren van een gezondheidsbelasting op ongezonde artikelen als tabak, alcohol en snacks om de te verwachten extra kosten te bestrijden.

Dhr. C. van den Berg schetst de achtergronden van de huidige gezondheidscultuur. Voor veel mensen is gezondheid het hoogste goed op narde geworden. Er is een ware gezondheidscultus. Gezondheid is heilig en de artsen zijn de priesters van het lichamelijk welzijn, zo citeert Van den Berg een andere schrijver.

Aan het eind van zijn verhaal formuleert hij een Bijbelse visie op ziekte en gezondheid. Hij benadrukt hier ook de persoonlijke verantwoordelijkheid die we van Godswegen t.o.v. onze gezondheid dragen.

Deze brochure kan ik zeker aanbevelen. Sommige onderdelen moesten meerdere malen gelezen worden alvorens de bedoeling duidelijk werd.

C.F. Stolper, arts

N.a.v.: *Als iemand bij u ziek is* . door drï. L.C. Bank e.a., GSEV-reeks 22. Uitgeverij De Vuurbaak, ISBN 90 6015 902 0.

Nemende ouders en genomen kinderen

Zo zou ik het artikel van ds. L.W. de Graaff in het *Kerkblad van het Noorden* van 6 maart j.l. willen typeren. Er had ook 'boven kunnen staan: 'wanhopige ouders en tirannieke kleuters'. Vanwege het belang van de zaak nemen we het in z'n geheel over.

In de jaren zestig waren het de bokkige pubers die opvoeders tot wanhoop drevén. Nu zijn het ouders van peuters en kleuters die de grootste moeite hebben hun apen tot hebbelijke mensen te vormen. De kleine tiran wil niet eten, breekt het restaurant af en krijgt bij de minste tegenspraak. Slaan mag niet inecr. wat dan wel? Het kind is gewoon kind gebleven. Maar voor de oudcri, door zijn diep gewenste komst veertig jaar terug in de tijd geslingerd, kotnt de klap hard aan.

Aldus hei begin van het omslagartikel in het weekblad *Elsevier* van 1X januari 1991. De ondertitel luidde. Stress en tirannie in het jonge gezin

Is dit een onderwerp voor de rubriek kerkelijk leken? Wie het artikel leest zal erkennen dat het leerzaam is ook voor gereformeerde gezinnen. Per slot van rekening leven we midden in deze maatschappij en ondergaan dus ook de invloed van het hedendaagse denken. En één van de kenmerken van deze maatschappij is dat echtparen dikwijls zelf bepalen wanneer er kindcriï mogen worden geboren. Blijkens de statistieken wordt de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind krijgen steeds hoger. De gemiddelde leeftijd is voor de man 29 jaar en voor de vrouw 27.4. Nergens ter wereld worden vrouwen zo laat moeder als in Nederland.

Een belangrijke oorzaak is dat vrouwen ook na hun huwelijk willen blijven werken.

Meestal wonen man en vrouw al een tijd alleen ot samen, genietend van een eigen (dubbel) inkomen, ook genietend van alle vrijheid die eciï zelfstandig en kinderloos bestaan biedt. Leuke vrientlen, verre reizen, mooie kleren, een huis, een auto, een magnetron. Regelmatig uitgaan en sport beoefenen.

De keuze voor een kind wordt meestal gemaakt na een lang proces van wikken en wegen. En wanneer dan wordt besloten dat er eciï kind mag komen dan móet dat ook gebeuren. Kosten noch moeite worden gespaard om een zwangerschap te hewerken. En wanneer nien de damesbladen erop naleest en de reclame volgt dan valt uiteraard te verwachten dat een kerngezond, vrolijk en/of muzikaal kind wordt geboren. Dat de werkelijkheid heel anders is, blijkt in hei merendeel van de gevallen. En daarbij wordt in dit omslagartikel (een beetje cynisch) de vinger gelegd

Kinderen een zegen

In de *Kerkbode* van 22 maart 1991 ben ik ingegaan op de vraag of het verantwoord is om bewust te wachten met het krijgen van kinderen wanneer je eenmaal bent getrouwd. En dan gaat het om situaties waarin verder geen ernstige lichamelijke of geestelijke belemmeringen zijn voor het krijgen van kinderen.

Ik heb tocii concluderend geschreven: Als gehuwden heb je al een keuze gemaakt. Je hebt metterdaad besloten een gezinsleven te beginnen. En dat hetcknt: normaliter dienen de kinderen als een zegen van de Here welkom te zijn. Zeker, bij die gezinsvormiig spelen allerlei factoren een rol. Allerlei storende factoren

kunnen optreden nog vóór liet eerste kind. Zodra het eerste kind er is speelt dat eerste kind een rol bij het nadenken over een volgende zwangerschap, er is immers een nieuwe verantwoordelijkheid bij gekomen. Diverse motieven kunnen een rol spelen. Evenwel: blijvend moet worden bedacht diit het ongewoon is wanneer huwelijk cii kindereti krijgen tijdelijk of definitief moctii worden losgekoppeld.

In diit artikel heb ik niet gewezen op de praktische bezwaren die er zijn tegen een bewust uitstellen van het krijgen van kinderen. Het is opmerkelijk dat voor dit aspect steeds meer aandacht komt in onze samenleving.

En omdat ik meen dat de tendens om te wachten mei kindeien ook 'onder ons' sterker wordt, lijkt liet mij goed om ook hierbij de vinger te leggen. Overigens zijn praktische argumenten hier niet doorslaggevend.

Doorslaggevend is wat de Here ons zegt over de kinderen als een zegen. Eti wat betekent dat dan? Het heetkent dat het leven van mannen en vrouwen wordt verrijkt door de geboorte van een kind. De kinderzegen heeft alles te maken niet de bloei van het leven. Ouders zijn normaliter blij met hun kinderen. Ze geven hun teerste liefde aan hun kirideren. Ze krijgen ook liefde terug. De hand tussen cii thoetler en haai-kind, een vader en zijn zoon wordt dan ook door de Here gebruikt om zijn liefde voor ons duidelijk te maken.

Tocti is er van de kinderzegen meer te Leggen. Verbondskinderen zijn niet slechts een zegen voor hun ouders. Ze mogen ook opgroeien toi een zegen voor de wereld waarin ze leven. Ik denk hier aan de woorden van de apostel Paulus in de brief aan de Filippenzen. In hoofdstuk 2 vers 15 typeert hij de gelovigen als 'lichtende sterren in de wereld'. De kindercii der gelovigen mogen worden opgevoed tot lichtende sterren in deze wereld. De kinderen van vandaag zijn de getuigen van morgen. Ze mogen meebouwen aan de kerk. En de kerk predikt liet Koninkrijk.

Wanneer we dit als uitgangspunt nemen dan is er rille reden oiii kritisch te kijken naar de gesignaleerde tendens om pæ kinderen te 'nenieti' wanneer hrt ons past.

Zijn het monsters?

Worden de kindercii van vandaag als monsters geboren? We weten wel beter. De kinderen van vandaag zijn van nature iiii beter of slechter dan die van een generatie geleden.

Het kind is iiii veranderd.

Wel zijn de levenskansen van het kind in hei westen sterk toegenomen. Zijn gemiddeld geboortegewicht is toegenomen. Zijn levensomstandigheden zijn verbeterd. Maar niemand zal beweren dat door deze gewijzigde omstandigheden de intelligentie, de levenslust of lastigheid van het kiid zijn veranderd. Her kind doet nog steeds wat het altijd vl heeft gedaan: zich met alles wat in hcin zit storten op de zware opgave om te groeien.

Aan de ouders is daartegenover dikwijls veel veranderd.

Eerst ten opleiding afmaken, een haan veroveren, verhuizen, cii proefschrift voltooiën, een nieuwe baan, de reis per camper door Amerika. Het is een eigentijdse wet: eerst een tijdje samen, eti dan pas kinderen.

Inmiddels gaat de tijd verder. En dan opeens wordt het tijd voor een kinrl. Men spreekt al van 'valreepouders' omdat de tijd dringt vanwege de leeftijd van de eventuele moeder. Gynaecologen worden te hulp geroepen ter verwezenlijking van eiii zwangerschap. Zonodig wordt de In Vitro Fertilisatie te hulp geroepen.

Dr. H. Dupuis verzucht in *Elsevier* van 1 febr. 1692:

In Nederland heeft het idee postgevat dat je kinderen kunt bestellen als een industrieel produkt, in de hoeveelheden die je wenst. De artsen worden door de samenleving onder druk gezet om vrouwen te geven wat ze willen. Iedere vrouw, zo is de tendens, heeft recht op een baby.

Een nuchtere opmerking van mevr. Dupuis wier ctlich ik overigens niet op alle punten kan waarderen.

En als er een kind wordt geboren, hoe moet het dan verder? Voor de meeste ouders is liet moeilijk zich nnn te parsen aan dat nieuwe levensritme dat de baby het gezin oplegt.

Het kort deze wat oudere ouders enkele jaren om zich te schikken in het lot van een trager, eentoniger en geïsoleerder bestaan. *Elsevier* beschrijft hoe sominigen wanhopig probeereti de restantcii van de oude tijd te bewaren. Toch hartje zomer met de auto naar Spanje, het kind schreeuwend van ellende op de achterbank. Toch naar het restaurant waar het kind zich prompt begint te vervelen.

Een de kinderen?

Ze zetten bij voorkeur de wapens in die het meest bedreigend rn het moeilijkst te bestrijden zijn: drift, slaap en voedsel. Dat zijn de wapens die ze inzetten als protest tegen de stress waarin de oudeis zich beviiiden. Ze gillen in de winkels of schreeuwen dai ze geen boodschappen willen doen. Juist als het op het werk druk is maken ze je 's nachts regelmatig wakker. Kortom: protest tegen een leven waarin een plaats meer is voor Rust, Regelmaat en Reinheid.

En hoe gaat hei op school? Juist op de basisschool is cii flinke toeiinne van het aantal hulpvragen te zien. In liet genoemde *Elsevier*-artikel wordt de volgende opsomming gegeven:

Of het nii om klachten vin de kindertelefoon, meldingen van incest en mishandeling, politiecontacten, jeugdtherapieën bij de RIAGG, scholen voor kinderen inet leer- en opvoedingsmoeilijkheden, *remedial teachers*, studie-internateti of pedagogische adviesbureaus gaai: er zit een duidelijke groei in.

Vermende apen

Het is uiteraard maar eeti omslagartikel van een tijdschrift. In zo'n artikel is uiteraard niet het laatste woord gezegd. Toch wordt m.i. hier op een rijtje gezet wat wij met elkaar ook kunnen concateren. Het zijn zorgelijke ontwikkelingen. Zeker wanneer we daarbij ook nog nemen het hoge percentage scheidingen waarvan de kinderen de dupe worden.

Al eerder heeft het weekblad *Elsevier* de vinger gelegd hij een ontwikkeling die gaande is. Beschreven werd hoe in de grote steden veel meisjes van 12 en 13 jaar Iecvii. Vaak hchcn ze gescheiden ouders. Ze zeggen dat ze dat niet zo erg vinden. Ze worden er namelijk beter van. Van twee kanten komen de kado's en hei geld. Ze moeten zich thuis wel vaak alleen zien te redden. En als ze 's avonds uitgaan doen ze alsof ze veel ouder zijn om allerlei gelegenheden binnen te hunnen komen. Deze 'verwende apen' hebben op hun zeer jeugdige leeftijd alles al beleefd.

Redenen te over om ons zeer serieus bezig te blijven houden met zaken als gezinsvorming en opvoeding. Huwelijkscatechese voor nog niet getrouwden of pas getrouwden kan een zeer belangrijk hulpmiddel zijn. Om met elkaar te zien wat de Here in dezen ons leert. En rink om te zien dat in het onderliouden van zijn geboden grote zegen ligt.

W.G. de Vries